

ΔΙΕΥΘΥΝΟΜΕΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ὑπὸ

Κ. ΚΑΡΑΝΙΚΑ

Ἡ ἐποχὴ τὴν ὁποίαν ζῶμεν εἶναι ἀσφαλῶς μία ἀπὸ τὰς πλέον ἐνδιαφερούσας καὶ παθητικὰς ἀλλὰ καὶ τὰς πλέον ἀσυνάρτητους καὶ ἐπικινδύνους, ποὺ διῆλθε ποτὲ ἡ ἀνθρωπότης. Ἡ ἀπερίγραπτος σύγχυσις τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πνευμάτων, ἡ γενικὴ ἀταξία τῶν ἰδεῶν, αἱ ἀντιφατικαὶ ἐνέργειαι τῶν κυβερνώντων ἔχουν ἐπικαθῆσει ἐπὶ τῆς Εὐρώπης ὡς ἓνα εἶδος σκοτεινοῦ νέφους γεμάτου ἀπειλὰς. Εἴμεθα μάρτυρες τῶν πλέον ἀλλοκότων παραδοξοτήτων. Τεράστια ἀποθέματα προϊόντων συνοδεύονται ἀπὸ μίαν ἀπερίγραπτον δυστυχίαν καὶ μίαν ἀνεργίαν ἄνευ προηγουμένου. Τὰ παράδοξα εἰς τὸ ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν πεδίου εἶναι ἐξ ἴσου κτυπητὰ ὅσον καὶ εἰς τὸ οἰκονομικόν. Εἶναι πλέον γενικῶς ἀνεγνωρισμένον ὅτι τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα κάθε χώρας εἶναι συνδεδεμένα μὲ τὰ προβλήματα τῶν γειτόνων της, ὅτι χρειάζεται κάποιος διεθνὴς συντονισμός. Ἡ λογικὴ προστάζει τὸν διεθνισμόν, βλέπει σαφῶς ὅτι ὁλόκληρος ὁ κόσμος τείνει νὰ καταστῇ μία οἰκονομικὴ ὄντοτης, τῆς ὁποίας κάθε μονὰς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ ὅτι ἀπὸ ὅλας τὰς μορφὰς τῆς σπατάλης ὁ ἐθνικισμὸς εἶναι ἡ πλέον δαπανηρά. Ἐν τούτοις τὰ σύνορα τῶν κρατῶν μένουσιν κλεισμένα, οἱ δασμοὶ ἔχουσιν σταθῇ εἰς ὕψη δυσθεώρητα, αἱ διεθνεῖς κινήσεις τῶν ἐμπορευμάτων ἐμποδίζονται ἀπὸ τὰς νομισματικὰς διαταραχὰς καὶ τὰς ἐπεμβάσεις τῶν κυβερνήσεων καὶ μετὰ τρία ἔτη κρίσεως εὕρισκόμεθα ἐνώπιον ἑνὸς ἄληθοῦς οἰκονομικοῦ πολέμου μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν.

Ἡ μεγάλη ὀξύτης καὶ ἡ πρωτοφανὴς διάρκεια τῆς κρίσεως, ὑπεδάυλισε τὸν ζῆλον ὅλων τῶν ὅπωςδὴποτε ἀσχολουμένων μὲ τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα, προσπαθούντων νὰ ἀνεύρουν τὰ αἷτια καὶ νὰ μελετήσουν τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἡ ἀνθρωπότης θὰ κατάρθωνε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν σημερινὸν κυκεῶνα.

Ὑπενθύμισαν ὅτι ἀγωνιζόμεθα ποτισμένοι μὲ τὴν ἀπηρχαιωμένην φιλοσοφίαν καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, ἐνῶ εὕρισκόμεθα ἐνώπιον τοῦ πολυπλόκου 20οῦ αἰῶνος, ὅστις ἐξεμηδένισε τὰς ἀποστάσεις, διέδωσε παγκοσμίως τὰς τελειοποιήσεις καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐφαρμογὰς καὶ ἐπέφερε κάθε δυνατὴν μεταβολὴν εἰς ἓνα σύστημα ποὺ ἐξα-

κολουθεῖ νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ πολιτικούς ὑπολογισμούς. Ὑπεγράμμισαν, καὶ δικαίως, ὅτι τὰ οἰκονομικὰ σύνορα δὲν συμπίπτουν μὲ τὰ πολιτικὰ καὶ ὅτι ἡ προσπάθεια νὰ προσαρμόσουν βιαίως τὰ μὲν εἰς τὰ δὲ διὰ δασμῶν, διὰ νέας οἰκονομικῆς πολιτικῆς καὶ διὰ κάθε δυνατῆς μεθόδου μᾶς ὠδήγησεν εἰς ἀνυπερβλήτους δυσκολίας καὶ μεγάλας διαταραχάς. Δὲν παρέλειψαν νὰ ἀναφέρουν ὅτι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐφαρμογαὶ καὶ ἡ παραγωγή ἐπροσπέρασαν κατὰ πολὺ ὅλους τοὺς ἄλλους παράγοντας τῆς κοινωνίας, τὴν πνευματικὴν καὶ ἰδίως τὴν ἠθικὴν πρόδον, ἀπὸ αὐτὴν δὲ τὴν ἀσυμφωνίαν ἐγεννήθη ἡ σημερινὴ χawδης κατάστασις. Ἄλλοι ἔθεσαν τὸ πρόβλημα ὡς ἐξῆς: ἔχομεν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τεράστια ἀποθέματα ἀγαθῶν καὶ κολοσσιαίαν δυναμικότητα τῆς παραγωγῆς, τὴν μεγαλυτέραν τὴν ὁποίαν εἶδε ποτὲ ὁ κόσμος, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἀφάνταστον δυσκολίαν προσαρμογῆς τῆς μὲ τὴν ἀγοραστικὴν δύναμιν.

Αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι, ἐὰν ἡ ἀνισοροπία μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως δὲν εἶναι ἡ ἀρχικὴ αἰτία τῶν περισσοτέρων οἰκονομικῶν κρίσεων, εἶναι ὅμως ἐκείνη, ἥτις προάγει σπουδαίως τὴν ἐκκόλαψιν αὐτῆς. Ἡ ἀνεργία, ἡ ὁποία συνοδεύει τὴν κρίσιν καὶ κρατεῖ ὑπὸ ἀγωνίαν ἑκατομμύρια οἰκογενειῶν, ἔκαμε πολλοὺς νὰ διακηρύξουν, ἀνεξαρτήτως τῆς μελέτης τῶν αἰτίων τῆς κρίσεως, ὅτι μόνον μία μεταβολὴ τοῦ σημερινοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος δύναται νὰ θεραπεύσῃ τὴν σημερινὴν ἀφόρητον κατάστασιν. Στήριζόμενοι εἰς ἀληθινὰς ἢ φανταστικὰς πραγματοποιήσεις τοῦ σοβιετικοῦ πειράματος ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς ἐχρεώκοπησεν ἐντελῶς καὶ ὅτι αἱ πρόοδοι τῆς τεχνικῆς, ἡ μηχανοποιήσις καὶ ἡ ἔλλογος ὀργάνωσις (rationalisation) τῆς παραγωγῆς ἐπιβάλλουν, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ ταφῶμεν ὑπὸ τὸ καταρρέον οἰκδόμημα τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ, τὴν ὑποταγὴν μας εἰς μίαν πειθαρχίαν, εἰς μίαν πεφωτισμένην κατεύθυνσιν, εἰς μίαν διευθυνομένην οἰκονομίαν.

Ὅπως κάθε ἀνθρωπίνη ἰδέα, καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι οὔτε ἀπολύτως ὀρθὴ ἀλλὰ οὔτε καὶ λανθασμένη. Ἡ νεωτέρα ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας καθιστοῦν τὰς κρίσεις, αἵτινες ὑπῆρξαν πάντοτε, πλέον βαθείας καὶ παρατεταμένας. Κατὰ τὸν μεσαῖωνα, ὅτε δὲν ὑπῆρχον παρὰ τεχνῖται καὶ ἐργαστήρια, αἱ δὲ σχέσεις μεταξὺ τῶν κρατῶν ἦσαν περιορισμέναι καὶ χωρισμέναι ἀπὸ τὰς ἀποστάσεις, ἡ κρίσις παρουσιάζετο ὑπὸ τοπικὸν χαρακτήρα. Σήμερον ὁ θαυμαστὸς πολιτισμὸς, τὸν ὁποῖον ἀνέπτυξεν ἡ κεφαλαιοκρατία, κατέστησε τὰ ἔθνη τόσον ἀλληλένδετα, ὥστε μία οἰκονομικὴ καταστροφὴ

εἰς ἓνα σημεῖον τοῦ πλανήτου ἐπηρεάζει ἀμέσως τὴν κατάστασιν ὅλων τῶν χωρῶν.

Τὸ γεγονός αὐτό, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν παρατεταμένην οἰκονομικὴν κρίσιν, ἥτις μαστίζει ὅλα τὰ κράτη, ἔδωκε εὐρεῖαν ὥθησιν εἰς τὰς συζητήσεις ἐπ' αὐτῆς ἐνῶ, συγχρόνως μὲ τὸ οἰκονομικόν, τὸ κοινωνικόν πρόβλημα παρουσιάζεται μὲ μίαν ὁξύτητα αὐξανομένην μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου. Ὑπάρχει εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν ἓνας αὐτόματος μηχανισμὸς τοιαύτης μορφῆς, ὥστε κάθε ἐπέμβασις νὰ τὸν διαταράσῃ; ἢ ἄραγε ὁ ἄνθρωπος δύναται διὰ λελογισμένων μέτρων νὰ ἐπιβάλλῃ μίαν ἰσορροπίαν, μίαν ἁρμονίαν μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως;

Ὑπάρχουν βασικοὶ οἰκονομικοὶ νόμοι τόσοι ἄκαμπτοι ὅσον καὶ οἱ νόμοι τῆς φύσεως, ἐνεργοῦντες ὥστε νὰ ὑποχωροῦν ὑποχρεωτικῶς αἱ κοινωνικαὶ ἀπαιτήσεις, αἱ ἰδέαι τῆς δικαιοσύνης καὶ αἱ τάσεις πρὸς ἓνα καλλίτερον ἐπίπεδον μορφώσεως καὶ διαβιώσεως; καὶ πρέπει, ὑπέκοντες εἰς τὰς γνώμας τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ὀρθοδόξου φιλελευθέρας σχολῆς, νὰ ἀτελπισθῶμεν εἰς τὴν προσπάθειαν, ὅπως ἀναπτύξωμεν καὶ ρυθμίσωμεν τὴν παραγωγὴν κατὰ τρόπον ἱκανοποιοῦντα ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον τὸ ἰδεῶδες τῆς δικαιοσύνης;

Εἶναι βεβαίως ἐπικίνδυνον νὰ ἀναμιγνύῃ κανεὶς τὴν ἐξέτασιν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων μὲ ἀπόψεις φιλοσοφικὰς ἢ κοινωνικὰς ἀλλὰ σήμερον παριστάμεθα ἐνώπιον ὠρισμένων πραγματικῶν γεγονότων τὴν ὕπαρξιν τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς. Οὕτω τὸ πρόβλημα τῶν ἡμερομισθίων ἐμπεριέχεται εἰς τὸ πρόβλημα τῆς προσαρμογῆς τῆς παραγωγῆς εἰς τὴν κατανάλωσιν. Ὅταν ἀκούωμεν νὰ συζητῇται τὸ ζήτημα τῶν διεθνῶν δημοσίων ἔργων ἢ τῆς ἀσφαλίσεως κατὰ τῆς ἀνεργίας, δὲν εὕρισκόμεθα πρὸ τοῦ ὅλου προβλήματος τῆς διοργανώσεως τῆς οἰκονομίας; Ὑπάρχει κατὰ συνέπεια, εἴτε τὸ θέλομεν εἴτε ὄχι, ἓνας ἄμεσος δεσμὸς μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων. Ἡ σημερινὴ ἀναρχία ἢ ὁποία χαρακτηρίζει καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δέ, τὰ παράδοξα τῶν θαυμασίων τελειοποιήσεων παραπλεύρως τῶν στερήσεων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, ὠδήγησαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῶν συνειδήσεων καὶ τὰ ἀλλεπάλληλα κηρύγματα πρὸς ὀργάνωσιν τῆς οἰκονομίας.

Ἐγεννήθη τοιοῦτοτρόπως ὁ ὅρος «διευθυνομένη οἰκονομία», ὅρος νέος, ἐκφράζων ὅμως παλαιὰς ἰδέας¹. Ἡ ἱστορία μᾶς παρουσιάζει

1. Οἱ γάλλοι συγγραφεῖς μεταχειρίζονται κυρίως τὸν ὅρον *économie dirigée* καὶ *économie organisée*. Ἐπίσης τοὺς ὅρους *économie aménagée*, *économie*

ἄπειρα παραδείγματα διευθυνομένης οἰκονομίας, περισσότερο ἢ ὀλιγώτερον ἐπιτυχῆ: τὸ σύστημα τῶν φυλῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας εἶναι ἓνα εἶδος διευθυνομένης οἰκονομίας· ὁ διευθύνων τὴν πολιτικὴν διευθύνει καὶ τὴν οἰκονομίαν. Τὸ ἴδιον συνέβαινε καὶ κατὰ τὸν μεσαῖωνα, ὅπου ἡ πολιτικὴ ἐξουσία, ὁ ἄρχων, κανονίζει τὰ πάντα, μέχρι καὶ τῆς ἡμέρας τοῦ θερισμοῦ. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς, ἡ δύναμις τοῦ κράτους προσπαθεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ καθοδηγήσῃ εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ χρυσοῦ, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ μόνος πραγματικὸς πλοῦτος. Κακῶς διευθυνομένη οἰκονομία, ὁδηγοῦσα τὴν Ἰσπανίαν εἰς τὴν καταστροφὴν της. Ἡ βιομηχανία, τὴν ὁποίαν ὀργανώνει ὁ Colbert εἰς τὴν Γαλλίαν, ἵνα παρεμποδίσῃ τὴν ἔξοδον τοῦ χρυσοῦ, ἔχει στελέχη τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἓνα εἶδος στρατοῦ ὑπακούοντος εἰς δημοσίους ὑπαλλήλους, καὶ μόνον μετὰ τοὺς πολέμους τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὸν ἡπειρωτικὸν ἀποκλεισμόν ἀρχίζει ἡ περίοδος τῆς ἐλευθερίας, ὅπου τὸ κράτος δὲν ἐπεμβαίνει πλέον παρὰ μόνον διὰ τῆς ἐπιβολῆς δασμῶν ¹

* *

Τὰ γεγονότα τῶν τριῶν τελευταίων ἐτῶν ἀπεκάλυψαν τὴν ἀπουσίαν κάθε προδιαγεγραμμένου σχεδίου ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου εἰς τὸν πολὺν κόσμον, μολοντί ἡ ἰδέα τῆς ἀνάγκης μιᾶς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς διαρρυθμίσεως κατεφάνη ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν καὶ βιομηχανικὴν ἐξέλιξιν τῆς πολεμικῆς περιόδου. Εἰς τὸν μέγαν πόλεμον ὀφείλονται ὠρισμένοι πραγματοποιήσεις τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας, διότι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐχθροπραξιῶν εἰς ὅλας τὰς ἐμπολέμους χώρας αἱ κυβερνήσεις ἀνέλαβον αἱ ἴδιαι τὴν ἐκμετάλλευσιν διαφόρων ἐθνικῶν πλουτοφόρων πηγῶν, προκειμένου νὰ τὰς χρησιμοποιοῦσιν ὅσον τὸ δυνατόν ἐντατικώτερον καὶ ἐπωφελέστερον διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ἑνὸς καὶ μόνου σκοποῦ, τῆς νίκης. Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑφίσταντο διάφοροι διασυμμαχικοὶ ὀργανισμοί, ἰδρυθέντες πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τροφοδοτήσεως ὅχι μόνον τῶν συμμάχων δυνάμεων ἀλλὰ καὶ τῶν οὐδετέρων κρατῶν: Ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ σίτου, ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ τῆς ζακχάρεως, ἐπιτροπαὶ διὰ τὸ ἔριον, τὸ κρέας, τὰ σπορέλαια, τὰς ναυτικὰς μεταφορὰς κ.ο.κ. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται, πραγμα

concertée, économie déterminée καὶ ἄλλους. Τοῦ Γερμανικοῦ ὅρου Planwirtschaft ἔκαμε χρῆσιν ἤδη τῷ 1919, ὁ τότε ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς οἰκονομίας Wissel. Οἱ ἄγγλοι χρησιμοποιοῦν τὸν ὅρον planning economy.

1. Paul Reynaud : L'économie dirigée, conférence faite à Paris le 25 Janvier 1933 devant l' Union du Commerce et de l'Industrie.

τικοὶ οἰκονομικοὶ ὀργανισμοὶ τῶν συμμάχων, ἐπεκοινώνουν μόνον με τοὺς ἄλλους οἰκονομικοὺς ὀργανισμούς, οἱ ὅποιοι εἶχον ἰδρυθεῖ ὑπὸ τῶν συμμάχων ἢ οὐδετέρων κρατῶν καὶ διηύθυναν με τὴν βοήθειαν τῆς τελευταίων τούτων τὰς προμηθείας ἀπὸ τῶν παραγωγῶν χωρῶν καὶ τὴν διανομὴν εἰς τὰς καταναλωτρίας. Οὕτω μία μεγάλη μερὶς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ κόσμου εὕρισκετο ὑπὸ τὸν ἔλεγχον αὐτῶν.¹

Εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ πολεμικὴ οἰκονομία ἦτο ἐπίσης ἄκρως ἀνεπτυγμένη. Μετὰ τὸν πόλεμον ἡ ἐπιστροφή εἰς τὴν ἀπόλυτον οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν ὑπῆρξε ταχυτάτη καὶ ὅλοι οἱ διάφοροι οἰκονομικοὶ ὀργανισμοί, ἐθνικοὶ ἢ διεθνεῖς διελύθησαν, διὰ νὰ ἐπανέλθουν ὅμως εἰς τὴν μνήμην μας συχνὰ μετὰ τὸν πόλεμον, ἐμπνέοντες τὰς διεθνεῖς διασκέψεις ὡσάκισ ἐγένετο λόγος περὶ μιᾶς διεθνοῦς κατανομῆς τῶν πρώτων ὑλῶν. Ἀλλὰ καὶ προτοῦ ἐνταθῇ ἡ κρίσις, εἰς ὅσους παρηκολούθουν τὴν κίνησιν τῆς ἐπιστημονικῆς ὁργανώσεως τῆς ἐργασίας καὶ γενικῶς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν βιομηχανιῶν, κυρίως ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ μετὰ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας, ἐγεννήθη ἡ ἰδέα τῆς γενικωτέρας ὁργανώσεως τῆς οἰκονομίας. Πράγματι, ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλλόγου διοικήσεως, ἐφαρμοζομένη εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως τείνει εἰς τὴν ἔλλογον ὁργάνωσιν ὁλοκλήρου τοῦ κλάδου καὶ τέλος, γενικώτερον, εἰς τὴν ἔλλογον ὁργάνωσιν τοῦ συνόλου τῶν βιομηχανιῶν εἰς μίαν χώραν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Κατὰ τὰ τελευταῖα δέκα ἔτη πολλὰ πρῶται ὕλαι ἀπαραίτητοι εἰς τὴν βιομηχανίαν, ὅπως ὁ βάμβαξ, ὁ ἄνθραξ, ἡ φυσικὴ μέταξ, τὸ καουτσούκ κ.ο.κ., ἡ προϊόντα εὐρυτάτης καταναλώσεως ὅπως τὸ πετρέλαιον, ὁ χαλκός, ὁ χάλυψ, τὸ ἄζωτον κλπ. ἔχασαν κάθε σχέσιν με τὴν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀπετέλεσαν μίαν πολυάριθμον ὁμάδα διεθνῶν καρτέλ.²

Μετὰ τὸ πείραμα τῆς οἰκονομικῆς δικτατορίας τοῦ μεγάλου πολέμου,

1. Διὰ τὴν ὁργάνωσιν τῆς οἰκονομίας τῆς πολεμικῆς περιόδου βλ. Sir Arthur Saller : Allied Shipping Control : an experiment in international Administration (Collection de l'Histoire économique de la Guerre, Dotation Carnegie) 1921. Ὁμοίως ἐπὶ τῶν διασυμμαχικῶν οἰκονομικῶν ὀργανισμῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου βλ. Revue de Genève-October 1920.

2. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν εἰς τὸ πλαίσιον τῆς παρούσης μελέτης τὰς μορφὰς καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν διεθνῶν καρτέλ. Ἰλ. ἐπὶ τούτου Conte : Les ententes industrielles internationales εἰς «Revue d'Economie Politique» Juillet-Août 1930. Ἐπὶ τῆς ἐπιτυχίας ἢ μὴ τῶν ὀργανισμῶν τούτων βλ. Les limites de l'économie dirigée in «Bulletin de la Société Générale Alsacienne de Banque», 30 Avril 1932 καὶ P. Pic : Les déboires de l'économie dirigée εἰς «Revue Politique et Parlementaire», 10 Octobre 1932.

μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλλόγου ὀργανώσεως καὶ τὴν σύμπηξιν διεθνῶν καρτέλ ἐλεγχόντων τὴν παραγωγὴν, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ πενταετοῦς σχεδίου τῶν Σοβιέτ ὥθησε τοὺς ἐρευνῶντας τὰ μέσα πρὸς θεραπείαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναρχίας τῆς σήμερον εἰς τὴν κατάστρωσιν σχεδίων μιᾶς διευθυνομένης οἰκονομίας ¹. Ἀπὸ τοῦ 1931 καὶ ἐντεῦθεν ἡ κίνησις διὰ τὴν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς πεδίου τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας προσλαμβάνει τὸν χαρακτῆρα ἀληθοῦς ἐξεγέρσεως τῆς κοινῆς γνώμης. Τὴν 15ην Μαΐου 1931 δημοσιεύεται ἡ παπικὴ Ἑγκύκλιος *Quadragesimo anno*

1. Τὰ κυριώτερα τούτων ἐν Εὐρώπῃ εἶναι τὰ ἑξῆς : τὸ σχέδιον ἑνὸς πενταετοῦς εὐρωπαϊκοῦ σχεδίου τοῦ Fr. Delaisi, τὸ σχέδιον μιᾶς νέας Εὐρώπης τοῦ D. Heinemann, τὸ σχέδιον τοῦ Franqui περὶ ὀργανώσεως τῶν πιστώσεων, τὸ σχέδιον τοῦ R. Billiard περὶ ἑνὸς τελωνειακοῦ συμβολαίου τῆς Εὐρώπης καὶ τὸ δεκαετὲς σχέδιον τοῦ L. Hennebicq, ὅλα αὐτὰ ἀνεξαρτήτως τῶν ἐργασιῶν ἐχόντων ὡς βάσιν τὸ σχέδιον Briand διὰ τὴν πανευρωπαϊκὴν Ἑνωσιν.

Τὸ σχέδιον Delaisi (Francis Delaisi : *Un plan quinquennal européen*, Paris 1931) προβλέπει τὴν κατασκευὴν ὁδῶν καὶ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν πρὸς κατάκτησιν τῶν κολοσσιαίων ἀγρῶν, αἵτινες μένουν ἀνεκμετάλλευτοι. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπαιτοῦνται κεφάλαια 70 δισεκατομμυρίων φράγκων διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ὁποίων, καθὼς καὶ τὴν ἀποδοτικότητα αὐτῶν, προβλέπεται ἡ ἴδρυσις ἐιδικῶν ὀργανισμῶν καὶ ἡ συνδρομὴ τῆς Τραπεζῆς Διεθνῶν Διακανονισμῶν. Οὕτω θὰ ἐλύετο τὸ πρόβλημα τῆς βιομηχανικῆς Εὐρώπης. Ὅσον διὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἐξαγωγῆς τῶν προϊόντων τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης προβλέπεται ἡ κατασκευὴ ὁδῶν καὶ ἐντατικαὶ διεθνεῖς μεταφοραὶ μεταξύ Βαλτικῆς καὶ Μεσογείου, καθὼς καὶ ἡ διοχέτευσις κεφαλαίων πρὸς τόνωσιν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως. Τὸ σχέδιον Franqui (M. L. Gérard : *Un projet belge pour le redressement économique de l'Europe* in «*Revue Economique Internationale*, Octobre 1931) τείνει εἰς τὴν ἴδρυσιν ἑνὸς ὀργανισμοῦ διὰ πιστώσεις μακρᾶς καὶ μέσης προθεσμίας, ὅστις ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν Τράπεζαν τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν θὰ παρείχε κεφάλαια εἰς τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν συναλλαγῶν καὶ ἀνόρθωσιν τοῦ συνόλου τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκονομίας. Τὸ σχέδιον Billiard (R. Billiard : *Un projet de contrat fédératif douanier européen* in «*Revue Economique Internationale*» Octobre 1932) προτείνει τὴν ὑπογραφὴν μιᾶς συμβάσεως, διὰ τῆς ὁποίας τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη θὰ ἀπηγόρευον εἰς ἑαυτὰ πᾶσαν αὕξησιν τῶν ὑπαρχόντων τελωνειακῶν δασμῶν. Μιὰ κεντρικὴ τελωνειακὴ Ἐπιτροπὴ θὰ προέβαινε κάθε ἕξ μῆνας εἰς ἓνα ὑποβιβασμὸν τῶν δασμῶν κατὰ 50%. Ἐπὶ πλέον οἱ ἀντιπρόσωποι ἐκάστου κράτους θὰ συνήρχοντο ἅπαξ τοῦ ἔτους, ἵνα προβοῦν εἰς τὴν ἐνοποίησην τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀγορῶν, χωρὶς αἱ ἀποφάσεις των νὰ ἔχουν ἀνάγκην τῆς κυρώσεως τῶν ἐθνικῶν κοινοβουλίων. Τὸ δεκαετὲς σχέδιον Hennebicq (L. Hennebicq : *Un plan décennal* in «*Revue Economique Internationale*», Octobre 1931) προέβλεπε τὴν ἴδρυσιν ἑνὸς «Συμβουλίου τῆς Δύσεως» ἀποτελουμένου ἀπὸ ἑνα ἀντιπρόσωπον ἐκάστου κράτους, διακανονίζοντος τὰς οἰκονομικὰς ὑποθέσεις, ὀργανώνοντος ἐπιστημονικῶς τὴν παραγωγὴν καὶ κατευθύνοντος τὸ ἐμπόριον.

συνιστῶσα τὴν «ἐφαρμογὴν μιᾶς νέας τάξεως ἰδρυομένης κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ μιᾶς νέας ὁργανώσεως τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς». Κατὰ τὸν ἴδιον μῆνα τὸ διεθνὲς ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον εἰς Οὐάσιγκτῶνα συνιστᾷ τὴν διεθνῇ συνεργασίαν διὰ μίαν «κοινὴν προσπάθειαν» καὶ ἡ Διεθνὴς ἔνωσις τῶν ὁργανώσεων διὰ τὴν Κ.Τ.Ε. εἰς Βουδαπέστην ζητεῖ τὴν ὁργάνωσιν, διὰ τῆς Κ.Τ.Ε., μιᾶς παγκοσμίου διευθυνομένης οἰκονομίας. Ἐνα μῆνα ἀργότερον τὸ πόρισμα τῆς ἐπιτροπῆς Macmillan ἐνώπιον τῆς ἀγγλικῆς Βουλῆς περιέχει γνώμας αἱ ὁποῖαι θὰ ἐθεωροῦντο ἄλλοτε ὡς τελείως αἰρετικά: «..... εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν μας ὅπως καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀρχῶν μας, εὕρισκόμεθα εἰς μίαν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν μία περίοδος ἡθελημένου καὶ ἐνσυνειδήτου ἐλέγχου πρέπει νὰ διαδεχθῇ τὴν περίοδον τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως τῆς μὴ διευθυνομένης. Ὅπως θὰ ἴδωμεν, ὑπάρχουν ἤδη σημεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα δύναται τις νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἀνάγκην ἀλλαγῆς στάσεως πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν» ¹.

1. Report of the Committee on Finance and Industry presented to the British Parliament by the Financial Secretary to the Treasury in June 1931 (σελ. 138 καὶ ἐπέκ.). Αἱ προτάσεις τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς εἶναι τόσον σπουδαῖαι καὶ μιᾶς τόσον διεθνοῦς σημασίας, ὥστε δὲν εἶναι περιττὸν νὰ παραθέσωμεν καὶ τὸ κατωτέρω σημεῖον αὐτῶν : «. Αἱ ἀπώλειαι, τὰς ὁποίας ὑφίστανται σήμερον σχεδὸν ὅλαι αἱ τάξεις τῶν παραγωγῶν μέσης ἀποδοτικότητος, σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ κόσμου, εἶναι μία σαφὴς ἀπόδειξις ὅτι ἡ πτώσις τῶν τιμῶν τῶν ἐμπορευμάτων ὑπερέβη κατὰ πολὺ τὴν ὑποτίμησιν ἣτις θὰ ἐδικαιολογεῖτο δι' ὠρισμένα προϊόντα, λόγω τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Κατὰ συνέπειαν, ἀκόμη καὶ ἡ διατήρησις τοῦ σημερινοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν-χωρὶς νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ μίαν νέαν πτώσιν-πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παράτασιν τῶν ἀπωλειῶν τῶν ἐπιχειρήσεων, καθὼς καὶ τῆς ἐπακολουθούσης ἀνεργίας, ἣτις προκύπτει ἀναγκάτως ἀπὸ τὰς προσπάθειας πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀπωλειῶν τούτων, ἐπὶ τόσον καιρὸν ὅσον μία ἀνάλογος πτώσις τῶν ὀνομαστικῶν τιμῶν κόστους δὲν πραγματοποιηθῇ. Αὐτὸ σημαίνει μίαν ἐλάττωσιν τῶν ὀνομαστικῶν εἰσοδημάτων, πλὴν τῆς περιπτώσεως καὶ εἰς ὃ σημεῖον ἡ παραγωγικότης θὰ ἠδύνατο νὰ αὐξηθῇ.

Εἶναι ὁμως φανερόν ὅτι ἡ ἐλάττωσις τῶν ὀνομαστικῶν εἰσοδημάτων θὰ διεγείρῃ ἀντιστάσεις. Κάθε ἄτομον εἶναι δυσηρεστημένον μὲ τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἀποδοχῶν του ἢ τοῦ ἡμερομισθίου του, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν οἰκονομικῶν γεγονότων, ὁποιαιδῆποτε καὶ ἔαν εἶναι αἱ συνέπειαι διὰ τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς του, καὶ δὲν δύναται νὰ τὸ λάβῃ ἀπόφασιν ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητον, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ τεχνικὴ τῆς παραγωγῆς κάνει προόδους ἐπαναστατικάς. Αἱ κυβερνήσεις καὶ αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι, δικαίως ἢ ἀδίκως θὰ κατηγορηθοῦν διὰ τὸ ἀτύχημα αὐτό. Ἀλλὰ ὅσον περισσότερον ἀναβληθοῦν αἱ μέτραι καὶ αἱ λογικαὶ λύσεις, τόσον καὶ ἡ κοινωνικὴ ἀνησυχία θὰ καταστήσῃ δυσκολωτέραν τὴν ἐφαρμογὴν των.»

Ἡ ἐργατική καὶ σοσιαλιστική Διεθνὴς ἐψήφισε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1931 ἐν Βιέννῃ τὴν εὐχὴν, ὅπως μία διευθυνομένη οἰκονομία τοῦ κόσμου ἀντικαταστήσῃ τὸ οἰκονομικὸν σύστημα τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ. Τὸν Αὐγουστον τοῦ 1931 συνήρχετο εἰς Ἀμστερνταμ ἓνα διεθνὲς συνέδριον μὲ ἡμερησίαν διάταξιν τὴν συστηματικὴν ὀργάνωσιν τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας μὲ κοινωνικὸν σκοπὸν (World Social Economic Planning). Ὑπεστηρίχθη ὅτι ἡ ἀνεργία δὲν εἶναι παρὰ ἓνα σύμπτωμα τῆς δυσαρμονίας μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον ἰσορροπία μεταξὺ τῆς ἱκανότητος τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως καὶ ὅτι πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτῆς τῆς ἰσορροπίας ἀπαιτεῖται ἡ διεθνὴς οἰκονομικὴ συνεργασία. Εἰς τὴν σύνοδον τοῦ 1931 τῆς Διεθνοῦς Διασκέψεως τῆς Ἑργασίας ἡ κρίσις ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον εὐρυτάτης συζητήσεως, χαρακτηριζομένης κυρίως ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴν μὲ τὴν ὁποίαν οἱ διάφοροι ρήτορες ὑπεστήριξαν τὴν ἄποψιν περὶ τῆς ἀνάγκης μιᾶς διευθυνομένης οἰκονομίας.

Εἰς τὴν Διάσκεψιν τοῦ Ἀπριλίου 1932, κατόπιν μακρῶν συζητήσεων ἐψηφίσθη πρότασις, τῆς ὁποίας τὰ κύρια σημεῖα ἀξίζει νὰ παρατεθοῦν ἐνταῦθα¹. Λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τῆς τὴν γενικὴν κρίσιν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑποφέρει ὁ κόσμος καὶ ἡ ὁποία ἀφίνει ἄνευ ἐργασίας ἄνω τῶν 25 ἑκατομμυρίων ἐργατῶν «... ἡ Διεθνὴς διάσκεψις τῆς Ἑργασίας καλεῖ ἐπισήμως τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ ὅλα τὰ ἔθνη ὅπως συνενώσουν τὰς προσπάθειάς των καὶ ἐπανεύρουν, διὰ διεθνῶν ἀποφάσεων, τὸν δρόμον μιᾶς κοινῆς εὐτυχίας· ζητεῖ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὅπως: συγκληθῇ ἀμέσως μία συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων καὶ ἐπιφορτισθῇ μὲ τὸν καταρτισμὸν ἑνὸς καταλόγου μεγάλων διεθνῶν ἔργων οἰκονομικοῦ ἐφοδιασμοῦ, τὴν ὀργάνωσιν, τὴν χρηματοδότησιν καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐκτελέσεως των ἄνευ ἀναβολῆς..... συγκληθῇ μία συνέλευσις ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν κρατῶν, ἵνα διακανονίσῃ τὰ γενικὰ προβλήματα τοῦ νομίσματος καὶ τῆς πίστεως καὶ ἐγκαθιδρύσῃ ἓνα διεθνὲς νομισματικὸν σύστημα ἔχον τὰς ἀπαραιτήτους ἀρετὰς τῆς σταθερότητος.... . συγκληθῇ μία διεθνὴς διάσκεψις τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν συναλλαγῶν, εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὁποίας οἱ ἀντιπρόσωποι θὰ ἐπιφορτισθοῦν μὲ τὴν κατάστροφον, τῇ βοήθειᾳ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν πλέον ἀντιπροσωπευτικῶν ὀργανώσεων τῶν ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν

1. Σχέδιον ἀποφάσεως παρουσιασθὲν ὑπὸ τῶν κ. κ. Jouhaux, γάλλου ἐργατικοῦ ἀντιπροσώπου, Merlens βέλγου ἐργατικοῦ ἀντιπροσώπου καὶ Schürch, ἑλβετοῦ ἐργατικοῦ ἀντιπροσώπου.

ἐκάστου κράτους, σχεδίων συμβάσεων ὑποβληθησομένων εἰς τὴν κύρωσιν τῶν κρατῶν μὲ σκοπὸν τὴν ζώηρευσιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἐπὶ τῇ βάσει εὐρέων προσυμπεφωνημένων σχεδίων (broad concerted plans).....»

Δὲν εἶναι ὅμως μόνον ἡ Διεθνὴς διάσκεψις τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία ἀπησχολήθη μὲ τὴν διευθυνομένην οἰκονομίαν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δύο τελευταίων ἐτῶν ἐπιτροπαί, ὑποεπιτροπαί, ἀντιπροσωπεῖται τῆς Γενεῦης ἡσχολήθησαν πυρετωδῶς, καὶ παραλλήλως μὲ τοὺς ἰδιώτας, εἰς τὴν κατάστρωσιν σχεδίων καὶ προγραμμάτων: Οἰκονομικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, Δημοσιονομικὴ ἐπιτροπὴ, Διασκέψεις πρὸς μίαν συνηνωμένην οἰκονομικὴν δρᾶσιν, ἐργασίαι τῶν βιομηχάνων ἐμπειρογνώμωνων ἐπὶ τῶν διεθνῶν βιομηχανικῶν συνεννοήσεων, συνεδριάσεις τῆς Ἐπιτροπείας τοῦ χρυσοῦ, ἐπιτροπὴ μελέτης διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑνωσιν, ὑποεπιτροπὴ συντονισμοῦ οἰκονομικῶν ζητημάτων, οἰκονομικοὶ ἐμπειρογνώμονες, ἐπιτροπὴ τοῦ προβλήματος τῶν πιστώσεων, εἰδικαὶ διασκέψεις ἐπὶ τῆς ἀγροτικῆς κρίσεως κ.ο.κ.

Τέλος ἐκτὸς τῶν προσπαθειῶν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου τῆς Ἐργασίας, πλεῖστοι ἄλλοι ὀργανισμοὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν διεθνῇ συνεργασίαν κυρίως ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου, ὅπως π.χ. ἡ Τράπεζα τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν τῆς Βασιλείας, τὸ Διεθνὲς ἀγροτικὸν Ἰνστιτοῦτον τῆς Ρώμης, τὸ Διεθνὲς Ἰνστιτοῦτον τοῦ Ἐμπορίου τῶν Βρυξελλῶν, τὸ Διεθνὲς Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον τῶν Παρισίων. Ὅλοι αὐταὶ αἱ ἐργασίαι καὶ αἱ προσπάθειαι ἀποτελοῦν μίαν ὀργανικὴν, ἃν καὶ ἴσως ἀσυνείδητον, πρόοδον πρὸς τὴν διεθνῶς ὀργανωμένην οἰκονομίαν.

Ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ Ἀμερικὴ ἡσχολήθη μὲ τὸ ζήτημα τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας, ἀλλὰ μὲ τὰς ἐξῆς κυρίως διαφοράς: ἐνῶ εἰς τὴν Εὐρώπην ὁμιλοῦν περὶ τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας ἰδίως εἰς τὸ διεθνὲς πεδίον, ἡ Ἀμερικὴ καταστρώνει πρῶτον μὲν σχέδια τοπικά, κατόπιν ἐθνικά, καὶ δὲν διαβλέπει τὴν διεθνῇ ἄποψιν παρὰ μόνον ὡς ἓνα εἶδος πειράματος· τὰ ἀμερικανικὰ σχέδια προσπαθοῦν νὰ δημιουργήσουν καὶ νὰ ὑποδείξουν ἓνα σῆμα—τύπον κατὰ τὴν ἔμπνευσιν τῆς «Taylor Society»· τέλος, δὲν προβλέπουν, κατὰ

1. Ὁ διευθυντὴς τῆς Taylor Society H. S. Person ὑποδεικνύει τὰ ἐξῆς τέσσαρα στάδια τῆς ἐπιστημονικῆς ὁργανώσεως: *ἔρουναι* θέσις τῶν κανόνων, *διεύθυνσις* ἐπιβλέπουσα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν κανόνων καὶ *συνεργασία* (Principles of Planning and Control Derived from American Experience-1931)

μεγάλην πλειονότητα τουλάχιστον, καμμίαν μορφήν καταναγκασμοῦ. Οὕτω, εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας, ὅταν σκέπτονται περὶ διευθυνομένης οἰκονομίας, ἔχουν ὑπ' ὄψει των τὴν ἴδρυσιν μιᾶς ἐθνικῆς προπαρασκευαστικῆς ὁργανώσεως (National Planning Organization) περιλαμβανούσης ἓνα κεντρικὸν συμβούλιον (National Economic Council) ἓνα συμβούλιον ὁργανώσεως (Planning Board) καὶ πλῆθος ἄλλων σύμβουλίων, τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν κλάδων αὐτῆς. Οἱ κανόνες τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας ἀπαιτοῦν πρῶτον τὴν συλλογὴν πληροφοριῶν, ἵνα αὗται χρησιμεύσουν εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ παρελθόντος, τὴν ἀνάλυσιν τοῦ παρόντος καὶ τὴν πρόβλεψιν τοῦ μέλλοντος. Εἶναι αὐτὸ τὸ ὅποιον εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας ὀνομάζουν «a great survey» καὶ ζητοῦν πρὸ πάσης ἀναπτύξεως ἐνὸς σχεδίου καλλιτέρας οἰκονομικῆς ὁργανώσεως, εἴτε εἰς τὸ ἐθνικὸν εἴτε εἰς τὸ διεθνὲς πεδίον. Κατόπιν ἀκολουθοῦν ἡ ἔρευνα τῶν προβλημάτων, ἡ ἀνάλυσις εἰς τὸ θεωρητικὸν πεδίον τῶν ζητημάτων τόσον εἰς τὸ ἐθνικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸ διεθνὲς πλαίσιον καὶ τέλος ἡ λεπτομερὴς ἀνάπτυξις τῶν συντονιστικῶν ἐνεργειῶν καὶ τῆς τεχνικῆς τῆς ἐφαρμογῆς ἐνὸς δεδομένου σχεδίου.¹ Τὰ σχέδια τῶν ἀμερικανῶν, ποὺ εἶδον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, εἶναι ἄπειρα, καὶ ἄλλα μὲν εἶναι πενταετῆ, ἄλλα δεκαετῆ καὶ ἄλλα εἰκοσαετῆ.²

1. Βλ. τοὺς δώδεκα κανόνες τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας εἰς τὸ διεθνὲς πεδίον, εἰς ἄρθρον τοῦ H. Haan: *American Planning in the Words of Its Promoters: «The Annals of the American Academy of Political and Social Science»*, Philadelphia, July 1932. βλ. ἐπίσης εἰς *Planning Series of Bureau of Personnel Administration* πολυαρίθμους μελέτας καὶ ἐπίσης πλουσιώτατον ὕλικόν εἰς «*Bulletin of the Taylor Society*».

2. Οὕτω ἔχομεν τὸ σχέδιον Baker (Newton Baker: *Is World Economic Planning possible?* September 1931) τὸ ὅποιον ὑποδεικνύει μίαν ὀργανωμένην ἐλάττωσιν τῶν τελωνειακῶν δασμῶν καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ σημερινοῦ οἰκονομικοῦ καθεστώτος δι' ἐνὸς ἄλλου, τοῦ ὁποίου τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν θὰ εἶναι ἡ συνεργασία τῶν διαφόρων ἐθνῶν καὶ ἡ ἐξασφάλισις τῆς εἰρήνης. Τὸ σχέδιον Hoover (λόγος ἐκφωνηθεὶς εἰς Ἰνδιανόπολιν τὴν 15ην Ἰουνίου 1931: *A twenty year plan for America*) προβλέπον ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν θὰ αὐξηθῇ κατὰ εἴκοσιν ἑκατομμύρια τὰ προσεχῆ εἴκοσιν ἔτη, προτείνει τὴν οἰκοδόμησιν τεσσάρων ἑκατομμυρίων νέων κατοικιῶν καὶ χιλιάδων ἐργοστασιῶν. Τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ὁδικοῦ καὶ σιδηροδρομικοῦ δικτύου, τὴν αὐξησιν κατὰ 20 ο)ο τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, τῆς ἠλεκτρικῆς παραγωγῆς, τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εὐημερίας τῶν νέων εἴκοσιν ἑκατομμυρίων ἀτόμων διὰ τῆς κατασκευῆς πάρκων, ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων, τὴν ὑψωσιν τοῦ ἐπιπέδου τῆς ζωῆς τῶν νέων γενεῶν. Οὐδεὶς λόγος γίνεται εἰς αὐτὸ τὸ σχέδιον διὰ τὴν διεθνῆ συνεργασίαν. Τὸ σχέδιον Person (Bill τῆς 13ης Φεβρουαρίου 1932) προτείνει

Ἕνα ἀποφασιστικὸν βῆμα πρὸς τὴν ὀργάνωσιν τῆς οἰκονομίας θὰ γίνῃ ἀσφαλῶς μὲ τὴν μέλλουσαν παγκόσμιον οἰκονομικὴν Διάσκεψιν τοῦ Λονδίνου δεδομένου ὅτι οἱ ἐμπειρογνώμονες τῆς προπαρασκευαστικῆς τῆς ἐπιτροπῆς συνιστοῦν ὅπως ἀναληφθῇ μία συστηματικὴ δρᾶσις ἐπὶ ὅλης τῆς οἰκονομίας καὶ ληφθοῦν μέτρα οἰκονομικά, δημοσιονομικά καὶ νομισματικά ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ ὅλων τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Θὰ φανῇ ἴσως παράδοξον νὰ λέγωμεν ὅτι θὰ δοθῇ

τὴν ἴδρυσιν ἑνὸς Ἀνωτάτου Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου μὲ σκοπὸν τὸν διακανονισμόν τῶν ὑποθέσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων πολιτειῶν. Αὐτὸ τὸ σχέδιον ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸ σχέδιον La Follette («A Senate Bill to establish a National Economic Council» by R. la Follette, 1932), τὸ ὁποῖον προτείνει τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς στερεοτύπου ιδέας περὶ αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς καὶ ὑποδεικνύει τὴν αὐξήσιν τῆς καταναλώσεως. Πρὸς τοῦτο ἓνα Ἀνώτατον Οἰκονομικὸν Συμβούλιον ἐπιφορτίζεται μὲ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν διὰ τῆς ἀπονομῆς εἰς αὐτὸ εἰδικῆς δυνάμεως πρὸς μελέτην καὶ γνωμοδότησιν ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς βιομηχανίας. Τὸ σχέδιον La Follette ὑπεβλήθη εἰς τὴν Γερουσίαν ἐνώπιον εἰδικῆς ὑποεπιτροπῆς καὶ ὑπάρχουν ἐπ' αὐτοῦ τρεῖς γνωμοδοτήσεις (Βλ. τὰς γνωμοδοτήσεις ταύτας καθὼς καὶ τὰς συζητήσεις ἐπ' αὐτῶν εἰς extenso εἰς Isador Lubin : «The New Lead of the Capitol» εἰς εἰδικὴν ἔκδοσιν τοῦ «Survey Graphic», March 1932).

Τὸ σχέδιον Harriman (Planning proposals of the Harriman Committee of the U. S. Chamber of Commerce 1931) περιέχει ἓνα λελογισμένον διάγραμμα τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς διανομῆς πρὸς ἐφαρμογὴν ἐπὶ τῆς βιομηχανίας καὶ ὑπὸ τῆς ιδίας. Τὸ σχέδιον ἐφαρμοζόμενον θὰ ἐπέτρεπε τὴν χαλιναγώγησιν τῶν ὑπερβολῶν τῆς παραγωγῆς, τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ἐποχιακῶν διακυμάνσεων καὶ τὴν σταθεροποίησιν τῆς παραγωγῆς κατὰ τὸ διάστημα ὁλοκλήρου ἐκάστου ἔτους. Πρὸς προσαρμογὴν τῆς παραγωγῆς μὲ τὴν κατανάλωσιν ὑποδεικνύονται πολλὰ συστήματα, τέλος δὲ καταλήγει εἰς τὸ ἐξῆς : ἱδρύεται ἓνα «συμβούλιον ὑποδείξεων» (Appointing Board), ἀποτελούμενον ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους διαφόρων ὁμάδων (Ἐπιμελητήρια, Τράπεζαι κλπ.) καὶ ἓνα Ἀνώτατον Οἰκονομικὸν Συμβούλιον ἐκ τριῶν ἢ πέντε τὸ πολὺ μελῶν, τὸ ὁποῖον θὰ συνεργάζεται μὲ τὰς ὑπαρχούσας βιομηχανίας καὶ ἐμπορικὰς Ἑταιρείας διὰ μέσου Οἰκονομικῶν Συμβουλίων. Τὸ Συμβούλιον ὑποδείξεων ὑποδεικνύει τὰ μέλη τοῦ Ἀνωτάτου Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου. Τὸ Ἀνώτατον Οἰκονομικὸν Συμβούλιον μελετᾷ καὶ ὀργανώνει τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα, διὰ μέσου εἰδικῶν ἐμπειρογνώμωνων, κυρίως ὀργανώνει τὴν βιομηχανίαν, ἐλέγχει τὰς ἐγκαταστάσεις. Ἐπίσης μελετᾷ τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον, τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, τὴν γεωργίαν, τὰς μεταφοράς, τὰς πιστώσεις, τὸ ἐπίπεδον τῶν ἡμερομισθίων κ.ο.κ.. Τὰ Οἰκονομικὰ Συμβούλια συντονίζουν τὰς προσπάθειάς τῆς προσαρμογῆς τῆς παραγωγῆς πρὸς τὴν κατανάλωσιν εἰς κάθε βιομηχανίαν εἰδικῶς. Γενικῶς τὸ σχέδιον Harriman προσπαθεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὸν διατήρησιν τῆς ιδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ τοῦ κέρδους μὲ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἀποφυγὴν τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω σχεδίων ἔχομεν τὰ σχέδια Green, Stuart Chase, Donham, Soule, Lindeman Lorwin, Smith καὶ πλεῖστα ἄλλα δευτερεύοντα.

ώθησις πρὸς τὴν ὀργάνωσιν τῆς οἰκονομίας τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἐμπειρογνώμονες τῆς προπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς οἰκονομικῆς διασκέψεως τοῦ Λονδίνου ἐμπνέονται καταφανῶς ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς φιλελευθέρου σχολῆς. Πρὶν ὅμως ἐξηγήσωμεν αὐτὴν τὴν ἀντινομίαν, ἧς ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν ὑπὸ ποίας μορφᾶς δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ μία διευθυνομένη οἰκονομία.

* *

Μία πρῶτη μορφή, τὴν ὁποίαν ὅμως πρέπει νὰ θέσωμεν κατὰ μέρος, εἶναι ἡ καθαρῶς σοσιαλιστικὴ μορφή τῆς οἰκονομίας ¹. Ἡ σοσιαλιστικὴ οἰκονομία (*économie socialisée*) προϋποθέτει ἓνα συγκεντρωτικὸν σύστημα τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς ἐντὸς τοῦ ὁποίου, ἡ παραγωγή, ἡ κατανάλωσις, τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς καὶ ὅλα τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα ὑποτάσσονται εἰς μίαν κεντρικὴν διεύθυνσιν, ἡ ὁποία τὰ καθορίζει ἄνευ οὐδεμιᾶς μεσολαβήσεως. ² Εὕρισκόμεθα ἐνταῦθα ἐνώπιον ἑνὸς ἰδεώδους, μιᾶς παραδόσεως τῶν θεωρητικῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τοῦ κομμουνισμοῦ, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι δὲν ἐφηρμόσθη οὐδαμοῦ μέχρι σήμερον, πλὴν ὑπὸ ὠρισμένων καὶ ὀλιγαρίθμων ομάδων, αἱ ὁποῖαι ὁμοιάζουν μᾶλλον πρὸς τὰς θρησκευτικὰς κοινότητας. Τὸ σύστημα αὐτὸ προϋποθέτει ἐπίσης ἓνα τρόπον διαβιώσεως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὁμοιόμορφον, τὸν συνεταρισμὸν ὅλων τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ μίαν στενωτάτην ἐπιτήρησιν ἀσκουμένην ὑπὸ τοῦ κράτους.

Δευτέρα μορφή τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας εἶναι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν σοβιετικὴν οἰκονομίαν. Τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ πληρέστερον σοσιαλιστικὸν πείραμα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ ὀργάνωσις τῆς σοβιετικῆς Ρωσσίας. Αἱ ἀνάγκαι καὶ αἱ συνήθειαι τῆς καταναλώσεως δὲν καθορίζονται ἀπ'εὐθείας ὑπὸ τοῦ κράτους. Ἡ παραγωγή κατευθύνεται ὑπὸ τῶν διευθυνόντων τὸ κράτος, ἐλέγχεται προϋπολογιστικῶς καὶ κανονίζεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς ἐπιβάλλεται ἐμμέσως ὑπ'αὐτῶν. Εἰς τὴν σοβιετικὴν Ρωσσίαν ὁ καταναλωτὴς δὲν ἐξασκεῖ, εἰς τόσον εὐρὺ ἐπίπεδον ὅσον εἰς τὰς ἄλλας χώρας, μίαν ἐκλεκτικότητα καὶ μίαν

1. René Carmille : Communication à la Société d'Economie Politique sur «Les théories de l' économie dirigée, 5 Juillet 1932.

2. Lewis Lorwin : Lectures before the Institute of Economics of the Brookings Institution Washington 1932.—G. A. Johnston : L'aménagement social-économique : «Revue Internationale du Travail», Janvier 1932.

ἔμμεσον πίεσιν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς. Ἐν τούτοις ἀπολαμβάνει μεγάλης ἐλευθερίας ὥς πρὸς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐξοδεύει τὸ εἰσόδημά του. Ἡ κατεύθυνσις καὶ ὁ προϋπολογιστικὸς ἔλεγχος τῆς παραγωγῆς ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ ἐθνικοῦ οἰκονομικοῦ ἐφοδιασμοῦ καὶ γενικῶς τὸ σοβιετικὸν σχέδιον ἀνελύθησαν εἰς τὸ προαναφερθὲν συνέδριον τοῦ Ἀμστερνταμ διὰ μακρῶν ὑπὸ τοῦ ρώσσου ἀντιπροσώπου ¹. Νομίζομεν ἐνδιαφέρον νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὰ κύρια σημεῖα τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς αὐθεντικὴν δήλωσιν τῶν διαθέσεων τοῦ σχεδίου τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας, ἣτις ἐφαρμόζεται σήμερον ἐν τῇ σοβιετικῇ Ρωσσίᾳ:

«Τὸ σχέδιον καθορίζει, γενικῶς, τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν κατεύθυνσιν τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐξελίξεως. Προσδιορίζει ἓνα συνολικὸν ποσοστὸν αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ ἔχει ὡς ἀρχὰς τὴν κατάταξιν τοῦ μεγαλυτέρου δυνατοῦ ἀριθμοῦ ἀτόμων, καταλλήλως φυσικά, εἰς τὴν μάζαν τῶν παραγωγῶν, καθὼς καὶ τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγικότητός των. Λύει ἓνα ἀπὸ τὰ θεμελιώδη προβλήματα, τὰ ὁποῖα θέτει ὁ καθορισμὸς τοῦ ποσοστοῦ αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς, ἥτοι τὸ πρόβλημα τῆς διανομῆς τοῦ συνόλου τῆς ἐτησίας παραγωγῆς μεταξὺ τῶν ἀποθεμάτων (Stockage) καὶ τῆς καταναλώσεως. Τὸ λεπτομερὲς διάγραμμα τῆς παραγωγῆς διὰ κάθε βιομηχανικὸν κλάδον ὀρίζει ρητῶς τὴν ποσότητα καὶ τὸ εἶδος τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν εἰδῶν τῆς καταναλώσεως πρὸς παραγωγήν. Διὰ τοῦτο εἶναι ἄλλως τε καὶ διάγραμμα διανομῆς, διότι προσδιορίζει τὰς κυριωτέρας ὁδοὺς διὰ τῶν ὁποίων τὰ παραχθέντα ἐμπορεύματα θὰ κατανεμηθοῦν μεταξὺ τῶν ἀποθεμάτων, τῆς βιομηχανικῆς καταναλώσεως καὶ τῆς ἀτομικῆς καταναλώσεως. Τὸ κοινωνικο—οἰκονομικὸν σχέδιον ἔχει ὡς κύριον χαρακτηριστικόν, ὅτι ἀντὶ νὰ παράγῃ διὰ μίαν ἀγορὰν ἀκαθόριστον, προσπαθεῖ ἐξ ἀρχῆς νὰ ἱκανοποιήσῃ μίαν προκαθωρισμένην κατανάλωσιν.

Λόγω τῆς προσπαθείας τῆς τεχνικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀνοικοδομήσεως, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ σχέδιον, προβλέπει ἐπίσης τὴν διανομὴν ὅλων τῶν ἀποθεμάτων μεταξὺ τῶν διαφόρων κλάδων τῆς οἰκονομίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κεντρικῶν ἰδεῶν τοῦ γενικοῦ σχεδίου ἀνοικοδομήσεως καὶ τοῦ σκελετοῦ τῶν διαφόρων αὐτοῦ στοιχείων. Τὸ σχέδιον προβλέπει τὴν κατανομὴν ὅλων

1. Obolensky-Ossinsky : Social Economic Planning in the U.S.S.R. Amsterdam 1931.

τῶν στοιχείων τῆς ἀτομικῆς καταναλώσεως μεταξύ τῶν διαφόρων ὁμάδων καὶ τάξεων τοῦ πληθυσμοῦ, ἀναλόγως τοῦ μέρους τὸ ὁποῖον ἐκάστη ὁμὰς ἔλαβεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς, τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπαγγελματικῆς τῆς ἱκανότητος καὶ τοῦ ἐπιτελεσθέντος παρ' αὐτῆς ἔργου, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς παραγωγικότητος τῶν ἐργατικῶν χειρῶν. Πρὸς τοῦτο τὸ σχέδιον ὀρίζει τὴν ποσότητα τῶν διαφόρων ἐμπορευμάτων τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ παραχθοῦν ὄχι μόνον ὑπὸ τοῦ κοινωνικοποιηθέντος τομέως ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδιωτικοῦ.

Τέλος, τὸ σχέδιον καθορίζει τὰ μέτρα, ἅτινα δεόν νὰ ληφθοῦν ἵνα ἐξασφαλισθῇ ἡ θέσις πρὸς ἐργασίαν ὅλων τῶν προβλεπομένων στοιχείων. Καθορίζει τὰς τιμὰς, τὰ ἡμερομίσθια, τοὺς φόρους καὶ λοιπὰ στοιχεῖα τοῦ δημοσιονομικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον, διὰ τὴν μεταβατικὴν περίοδον τῆς ἐξακολουθήσεως τῶν ἀνταλλαγῶν μεταξύ νομίσματος καὶ ἐμπορευμάτων, ἐξασφαλίζει τὴν κυκλοφορίαν τῶν νομισματικῶν ὀργάνων, ἐπιτρέπον τοιουτότρόπως τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ γενικοῦ σχεδίου τῆς κατανομῆς καὶ ἀνακατανομῆς ὅλων τῶν πλουτοφόρων πηγῶν τῆς χώρας.

Τὸ σχέδιον ἀποφασίζει διὰ τὰς σχέσεις μεταξύ τῆς οἰκονομίας τῆς Ἑνώσεως τῶν Σοσιαλιστικῶν καὶ Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν καὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ κόσμου ἐν γένει, καθὼς καὶ κάθε χώρας ἰδιαιτέρως».

Συχνὰ ἐλέχθη ὅτι ἡ ἀνωτέρω ὀργάνωσις δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ ἐκείνην τῶν Αἰγυπτίων, οἵτινες ἔκτισαν τὰς πυραμίδας, μία μικρὰ ὀλιγαρχία ἀντικαταστήσασα τὸν Φαραῶ. Πάντως νομίζομεν ὅτι ἐὰν ἡ Ρωσσία ᾗτο ἀπομονωμένη εἰς τὸν κόσμον, ἡ παραγωγὴ θὰ εἶχε τὴν τάσιν νὰ σταθεροποιηθῇ εἰς τὸ σημερινόν της ἐπίπεδον καὶ τὴν σημερινὴν της μορφήν, ὅπως συμβαίνει τὰς περισσοτέρας φορὰς, ὅταν κάθε ἰδιωτικὴ προσπάθεια καὶ ἐνδιαφέρον ἀπαγορεύονται ἀπολύτως. Τὰ Σοβιέτ ὅμως δὲν εἶναι ἀπομονωμένα, ἀπεναντίας ἐπωφελοῦνται ὅλων τῶν τελειοποιήσεων τῶν ἐξευρισκομένων ὑπὸ τῶν γειτονικῶν των χωρῶν. Ἐπὶ πλέον οἱ διευθύνοντες τὴν σοβιετικὴν οἰκονομίαν, ἀπόλυτοι κύριοι τῆς παραγωγῆς, κανονίζουν τὰ ἡμερομίσθια ἀναλόγως τοῦ προϋπολογισμοῦ. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, ἀκόμη καὶ ἐὰν ὑπάρχουν λάθη εἰς τὰς προβλέψεις, ἡ λειτουργία τοῦ συστήματος ἐξακολουθεῖ ἀπρόσκοπτος, αἱ δὲ τυχόν μὴ παραγωγικαὶ δαπάναι ἀποσβέννυνται μὲ τὸν ὑποβιβασμὸν τοῦ ἐπιπέδου τῆς ζωῆς τῶν ἐργαζομένων.

Μία τριττὴ μορφή διευθυνομένης οἰκονομίας εἶναι ἐκείνη, ἣτις ἔχει ἐφαρμοσθῇ εἰς ἄρκετὰ εὐρὺ ἐπίπεδον ἐν Γερμανίᾳ καὶ τὴν ὁποίαν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν συνεταιριστικὴν οἰκονομίαν. Ἀπὸ

τῆς ἐποχῆς ὅπου οἱ γερμανοὶ ἡγεμόνες συνεκέντρωναν εἰς χεῖρας τῶν, ἐκτὸς τῆς διοικήσεως τῶν μικρῶν τῶν Κρατῶν, τὴν διοίκησιν τῶν ἰδιωτικῶν τῶν ὑποθέσεων καὶ ἐπωφελοῦμενοι ἐκ τούτου προέβαινον εἰς κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις, τὰ γερμανικὰ κράτη μετεῖχον πάντοτε ὑποθέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐθεωροῦντο ἀλλαχοῦ ὡς καθαρῶς, ἰδιωτικῆς φύσεως. ¹ Ὁ πόλεμος ἔδωκεν ἐν Γερμανίᾳ νέαν ὥθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κρατικοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ, διότι λόγῳ τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τῆς προκυψάσης ἐλλείψεως πολλῶν πρώτων ὑλῶν, τὸ Κράτος προέβη εἰς τὴν ἵδρυσιν πλείστων ἐργοστασιῶν καὶ τὴν σύμπηξιν πολυαρίθμων ἐταιρειῶν, τῶν ὁποίων ἐκράτησε τὰς μετοχάς. Μετὰ τὸν πόλεμον, τὸ Κράτος ἐπενέβη εἰς τὰς πιστωτικὰς ἐπιχειρήσεις παντὸς εἶδους. Ἡ παγκόσμιος κρίσις ἐπετάχυνε τὴν τάσιν πρὸς συγκέντρωσιν τῶν τραπεζῶν εἰς χεῖρας τοῦ κράτους ὅπῃ δὲ τοῦ 1930 πλεῖστα πιστωτικὰ ἰδρύματα, τὰ ὁποῖα ἐκλονίζοντο, ἀνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Κράτους. Ὑπολογίζεται σήμερον ὅτι πλέον τῶν τριῶν τετάρτων τῶν πιστωτικῶν μέσων πάσης φύσεως εὐρίσκονται ἐν Γερμανίᾳ εἰς χεῖρας τοῦ Κράτους ἢ τῶν Κρατῶν. Θὰ ἴδωμεν κατωτέρω τὸ μέγεθος τῆς ἐπεμβάσεως αὐτῆς, κυρίως εἰς τοὺς κλάδους τῆς παραγωγῆς.

Αὕτῃ ἡ συνεταιριστικὴ μορφή τῆς διευθυνομένης οίκονομίας δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς βιώσιμος ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Ὁ σκοπὸς αὐτῆς δὲν εἶναι τι ἄλλο παρὰ ἡ διατήρησις βιομηχανιῶν καὶ ἐπιχειρήσεων, αἵτινες φυσιολογικῶς θὰ ἐμαραίνοντο ² καὶ ἡ διατήρησις ὑψηλοῦ κόστους παραγωγῆς. Ἡ συνεταιριστικὴ οίκονομία δίδει λαβὴν εἰς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Κράτους ὅχι ὡς κατευθυντηρίου δυνάμεως, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διατηρήσεως μιᾶς ὠρισμένης καταστάσεως καὶ προβαίνει εἴτε διὰ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους εἰς παντὸς εἶδους ἐπιχειρήσεις εἴτε καὶ διὰ νομοθετικῶν μέτρων, ὅπως συμβαίνει εἰς μερικὰς περιπτώσεις ἐν Γαλλίᾳ. Ὑπάρχουν εἰς τὴν μορφήν αὐτὴν τῆς διευθυνομένης οίκονομίας πλεῖστα ὅσα πα-

1. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ περιεργότερα μορφή αὐτοῦ τοῦ κρατικοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ ἦτο τὸ ἐμπόριον τῶν τραπεζῶν, τὸ ὁποῖον ἐκράτουν οἱ πρίγκηπες τοῦ Ρήνου, κυρίως ὁ δούξ τοῦ Brunswick καὶ ὁ πρίγκηψ τοῦ Auspach—Bayreuth. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων τῶν εἰσοδημάτων ἦτο ἡ πώλησις στρατιωτῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπειδὴ δὲ τότε ἡ Ἀγγλία εἶχε ἤδη υἱοθετήσῃ τὸν χρυσοῦν κανόνα, ἐνῶ ἡ κεντρικὴ Εὐρώπη διετήρη τὸν ἀργυροῦν, αἱ πληρωμαὶ ἦσαν δύσκολοι λόγῳ τῶν ἀπαιτουμένων μεταβιβάσεων (transferts). Πρὸς ἐξασφάλισίν των ἀπὸ τῶν συναλλαγματικῶν διακυμάνσεων οἱ πρίγκηπες, οἵτινες ἐμπορεύοντο τοὺς στρατιώτας, ἔγιναν καὶ τραπεζίται.

2. Αὐτὸ ἀποτελεῖ μίαν βασικὴν διαφορὰν μετὰ τὴν μονοπώλησιν, ἡ ὁποία ἀποφέρει εἰσοδήματα εἰς τὸν προϋπολογισμόν τοῦ Κράτους.

ραλλαγαί χαρακτηριζόμεναι ἐν τούτοις ἀπὸ ἑνα κοινὸν σημεῖον: τὸ ὅτι ἀπαιτοῦν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Κράτους, εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως πρὸς τακτοποίησιν τῶν συναλλαγῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει τὴν τακτοποίησιν τῶν συναλλαγῶν εἰς ἓνα ἐπιθυμητὸν ἐπίπεδον ἀνεξάρτητον τοῦ ἐπιπέδου, τὸ ὁποῖον θὰ προέκυπτε ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως.

Εἰς μίαν τετάρτην μορφήν τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας θὰ ἡδυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τὴν ἐκουσίως καὶ ὑπὸ ἰδιωτικὴν μορφήν ὀργανωμένην οἰκονομίαν, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζουν κυρίως εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας οἱ ἐπιχειρηματίαι καὶ οἱ περισσότεροι τῶν οἰκονομολόγων. Αὕτῃ ἡ μορφή τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας βασίζεται ἐπὶ τῆς ιδέας ὅτι πᾶσα ὀργάνωσις δεόν νὰ ἐφαρμόζεται χωρὶς νὰ προκαλῇ διαταραχὰς εἰς τὸν σημερινὸν σκελετὸν τῆς οἰκονομίας καὶ χωρὶς νὰ ἐγγίξη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκονομικῆς διευθύνσεως ὑπὸ τῆς ὁμάδος τῶν βιομηχάνων καὶ τῶν ἐμπόρων ¹.

Οἱ ὁπαδοὶ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας εἶναι σύμφωνοι εἰς τρία βασικὰ σημεῖα. Πρῶτον παραδέχονται ὅτι τὸ κίνητρον τοῦ κέρδους καὶ μόνον δὲν ἀρκεῖ σήμερον, ὅπως κατευθύνῃ ἐπαρκῶς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, οἱ δὲ ἐπιχειρηματίαι ὀφείλουν νὰ προσανατολίσουν τὸ πνεῦμα των πρὸς εὐρύτερους κοινωνικοὺς σκοπούς. Ἡ βιομηχανία ὀφείλει, ἐν πάσῃ περιπτώσει, νὰ δίδῃ εἰς τοὺς ἐργαζομένους ἀσφάλειαν καὶ εἰς τὰς μάζας μεγαλυτέραν καταναλωτικὴν δύναμιν καὶ περισσοτέραν ἀνάπαυσιν, οὕτως ὥστε νὰ δύνανται ν'ἀπολαμβάνουν ἓνα ὑψηλότερον *standard of life* καὶ ὑψηλότερας μορφὰς πολιτισμοῦ. Κατὰ δεύτερον λόγον, πρέπει νὰ ληφθοῦν μέτρα, ἵνα ἡ παραγωγή καθορίζεται ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἀπαλλασσώμεθα οὕτω τῆς ὑπερπαραγωγῆς καὶ τῆς ἀνεργίας. Ἐν φαινομενικῇ ἀντινομίᾳ μὲ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπεμβάσεως, μολονότι ὑποστηρίζουν τὴν διατήρησιν τῶν σημερινῶν ἐλευθεριῶν ² καὶ τῆς ἰδιοκτησίας, οἱ ὑποστηρικταὶ αὐτοῦ τοῦ συστήματος τῆς ἰδιωτικῆς καὶ ἐκουσίως διευθυνομένης οἰκονομίας ζητοῦν τὴν διαρρύθμισιν τῶν πραγμάτων κατὰ τρόπον ὑποβοηθοῦντα τὸν ἔλεγχον. Ὁ ἔλεγχος αὐτὸς θὰ ἐξασκῇται ἐπὶ τῶν αποφάσεων τῶν ἀτόμων ἢ τῶν ὁμάδων ὡς πρὸς τὴν ποσότητα τῶν ἐμπορευμάτων πρὸς παραγωγὴν καὶ θὰ ὑπάρχουν, μαζὶ μὲ τὸν ἔλεγχον, ὠρισμένοι κυρώσεις ἐπὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκονομικῆς ὁλότητος τὰ ὁποῖα θὰ ἡρνοῦντο νὰ συμμο-

1. Gerard Swope : Address given before the National Electrical Manufacturers Association, 16th of September 1931.

2. Ἐλευθερία κινήσεως, ἐργασίας, συμβάσεως ἐργασίας καὶ καταναλώσεως.

φωθοῦν εἰς τὰ γενικὰ σχέδια τὰ ἐκπονηθέντα ὑπὸ τῆς ομάδος τῶν βιομηχάνων. Διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ αὕτῃ τῆς μεταρρυθμίσεως χρειάζεται ἀπαραιτήτως ἡ τροποποιήσις τῆς νομοθεσίας ἐπὶ τῆς βιομηχανικῆς συγκεντρώσεως καὶ τῶν τράστ.

Τὸ τρίτον βασικὸν σημεῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει συμφωνία διὰ τὴν υἱοθέτησιν αὐτῆς τῆς μορφῆς τῆς διευθυνομένης οίκονομίας, εἶναι ἡ ὑπονοουμένη πεποίθησις ὅτι οἱ ἐπιχειρηματῖαι θὰ δύνανται μὲ αὐτὸ τὸ σύστημα νὰ ἐφαρμόζουν πολὺ καλλίτερον τὰς ἰδικὰς των ιδέας περὶ διευθύνσεως, προσαρμόζοντες αὐτὰς μὲ τὰς ἀνάγκας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς ἄνευ ἐξωτερικοῦ καταναγκασμοῦ. Προφανῶς καμμία ὁμάς τῆς κοινωνίας δὲν θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ φέρῃ εἰς πέρας αὐτὴν τὴν προσπάθειαν ἢ νὰ βοηθήσῃ διὰ τὴν πραγματοποιήσιν της.

Εἰς τὴν ἰδιωτικὴν καὶ ἐκουσίως διευθυνομένην οίκονομίαν, ἡ κυβέρνησις θὰ μετεῖχε πολὺ περισσότερον ἀπὸ σήμερον εἰς τὴν λύσιν τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ θὰ παρέμενε ὑποτεταγμένη εἰς τὴν βιομηχανικὴν ὁμάδα ὡς πρὸς τὴν ἀποτυπούμενην κατεύθυνσιν καὶ τὸν διδόμενον προσανατολισμόν. Τὰ ὄργανα καὶ αἱ λεπτομέρειαι ἐπὶ τοιούτου προγράμματος δὲν εἶναι πάντως πολὺ σαφῆ¹ ὅταν φθάνωμεν εἰς τὴν ἄμεσον ἐφαρμογὴν του. Οἱ ἀμερικανοὶ οἰκονομολόγοι ὁμιλοῦν περὶ «ἐξανθρωπισμοῦ τῆς παραγωγῆς» ἢ περὶ «ἀναπτύξεως τῆς καταναλωτικῆς δυνάμεως» καὶ δυνάμεθα νὰ

1. Τὸ σχέδιον Beard (Ch. Beard : A Five Year Plan for America, 1931) τὸ ὁποῖον εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὁπωσδήποτε πλήρη, προβλέπει α) τὴν ἴδρυσιν ἑνὸς Ἀνωτάτου Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου β) τὴν ἴδρυσιν ἑνὸς holding κρατοῦντος τὰς μετοχὰς ὅλων τῶν ἐταιρειῶν, αἵτινες ἀσχολοῦνται μὲ τὴν παραγωγὴν, θεωρουμένων ὡς δημοσίου ἐνδιαφέροντος. γ') τὴν ἴδρυσιν ἑνὸς Στρατηγικοῦ Συμβουλίου ἐκπονήσεως σχεδίων. Κάθε ὁμάς ἐταιρειῶν τοῦ holding ὀφείλει νὰ ἔχῃ καὶ ἴδιον Στρατηγικὸν Συμβούλιον καὶ ἐκπονήσῃς σχεδίων. Αὐτὰ τὰ «Boards of Strategy and Planning» ἔχουν τὰ ἐξῆς καθήκοντα : καταστρώνουν τὴν ἀπογραφὴν τῶν πλουτοφόρων πηγῶν καὶ τῆς παραγωγικῆς ἰκανότητος τῆς χώρας· ὑπολογίζουν τὴν παραγωγὴν εἰς κεφάλαιον καὶ προϊόντα καταναλώσεως· κατανέμουν τὰς ἰκανότητας πρὸς παραγωγὴν καὶ διανομὴν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τοῦ σχεδίου. Σκοπὸς τούτων εἶναι ἡ ὑψωσις τοῦ ἐπιπέδου τῆς ζωῆς τῶν μαζῶν χάρις εἰς τὴν αὐξησιν τῶν ἡμερομισθίων καὶ τὴν ἐλάττωσιν τῶν τιμῶν. Ὁ συναγωνισμὸς διατηρεῖται κατ' ἀρχὴν διὰ τῆς ἀπονομῆς εἰδικῶν ἀμοιβῶν καὶ μεταλλίων Ἐθνικῆς Ὑπηρεσίας. Τὰ standards τῆς παραγωγῆς κανονίζονται ὑπὸ τῶν μηχανικῶν ἐκάστης ομάδος. Οἱ νόμοι Sherman καὶ Clayton ἐναντίον τῶν τράστ καταργοῦνται, αἱ δὲ βασικαὶ βιομηχαναὶ ἐξομοιώνονται μὲ ὑπηρεσίας δημοσίου ἐνδιαφέροντος. Τὸ σχέδιον Beard, μολονότι ὁμιλεῖ καὶ περὶ ἑνὸς παγκοσμίου σχεδίου συνεργασίας δὲν λέγει τίποτε διὰ τὴν σχέσιν ἑνὸς τοιούτου σχεδίου μὲ τὴν ἐθνικὴν ὁργάνωσιν τῆς Ἀμερικῆς.

εἴπωμεν ὅτι ναὶ μὲν ἡ ἰδιωτικὴ καὶ ἐκουσίως διευθυνομένη οἰκονομία καὶ γενικῶς τὰ ἀμερικανικὰ σχέδια προσθέτουν εἰς τὴν σημερινὴν οἰκονομίαν ἓνα νέον σύστημα, ἐπιτρέπον τὴν διόρθωσιν τῶν ἐλαττωμάτων καὶ τὴν ὀλιγόστευσιν τῶν δυσκολιῶν της, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει συμφωνία γνωμῶν εἰς πολλὰ σημεῖα. Οὕτω π.χ. οἱ μὲν ὑποστηρίζουν τὴν ἐφαρμογὴν ἐνὸς american planning, τὸ ὁποῖον θὰ ἡλάττωνε εἰς τὸ ἐλάχιστον τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, οἱ δὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σχέσεων μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐπίσης διαφωνοῦν ὑπάρχουν ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν μορφήν τοῦ ἐλέγχου ἐπὶ τῆς παραγωγῆς.

Πέμπτη μορφή τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας εἶναι ἐκείνη ἣ ὁποία ἐκθειάζεται ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν παραδέχονται τὴν σοβιετικὴν οἰκονομίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ ἐκείνους, οἵτινες δὲν παραδέχονται τὴν ἰδιωτικὴν καὶ ἐκουσίως διευθυνομένην οἰκονομίαν. Τὴν μορφήν ταύτην ὠνόμασαν κοινωνικὴν—προοδευτικὴν διευθυνομένην οἰκονομίαν.¹ Ἡ κοινωνικὴ — προοδευτικὴ οἰκονομία βασίζεται ἐπὶ τῆς ἐξῆς σκέψεως: τὸ laissez-faire τοῦ 19ου αἰῶνος ἐστηρίζετο εἰς τὴν μεταφυσικὴν ἀντίληψιν, ὅτι ὑπῆρχε μία ἄρμονικὴ κατεύθυνσις τοῦ ἔθνους, μία ἄνωτέρα Πρόνοια. Αἱ διοργανωτικαὶ προσπάθειαι τοῦ 20ου αἰῶνος ἔχουν ὡς βάσιν τὴν φιλοσοφικὴν ἀντίληψιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατέχει τὴν δύναμιν νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἀναγκαίας μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν πεδίον, χάρις εἰς τὰς μελέτας του καὶ τὴν οἰκοδομητικὴν φαντασίαν του. Εἰς τὴν σοβιετικὴν οἰκονομίαν οἱ ὁπαδοὶ τῆς κοινωνικῆς—προοδευτικῆς μορφῆς ἀπευθύνουν τὴν μορφήν ὅτι, καταστρέφουσα τὴν νῦν κρατοῦσαν τάξιν πραγμάτων, ἐπιβάλλει μέτρα πολὺ ἐπαναστατικὰ καὶ πολὺ καταθλιπτικὰ διὰ τὸ ἄτομον καὶ τὴν κοινωνίαν. Τὴν ἰδιωτικὴν ἐκουσίαν οἰκονομίαν εὐρίσκουν ὡς μίαν διευθυνομένην οἰκονομίαν ἀνεπαρκῶς ριζικὴν, ἵνα κατορθώσῃ νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς σκοποὺς τοὺς ὁποῖους ἐπιδιώκει.

Κατὰ συνέπειαν υἱοθετοῦν τὴν κοινωνικὴν—προοδευτικὴν οἰκονομίαν μὲ τὸν σκοπὸν, ὅπως αὐξήσουν τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς, ἐπιτύχουν τὴν ἀνακατανομὴν τῶν εἰσοδημάτων καὶ ἐπεκτείνουν τὴν καταναλωτικὴν δύναμιν τῆς μάζης. Αἱ μέθοδοι τῆς ἀνακατανομῆς τῶν εἰσοδημάτων ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀρχὰς ἐκάστης χώρας, θὰ ἠδύναντο ὅμως νὰ εἶναι αἱ κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις ὑπὸ διαφόρους μορφάς, κυρίως δὲ ἡ ἀσφάλις κατὰ

1. Social Progressive Planning. Βλ. «Galloway Editorial Research Reports», 1931 (vol II, No 5).

τῆς ἀνεργίας καὶ ἡ ἀσφάλις κατὰ τῆς ἀσθενείας. Ἡ ἀνακατανομή αὐτῆ τῶν εἰσοδημάτων εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὴν μορφήν αὐτὴν τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν δύναται νὰ θεραπευθῇ ἡ ἀνισορροπία μεταξὺ τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τῶν ἐξόδων¹. Τοιοῦτοτρόπως ἡ κοινωνικὴ—προοδευτικὴ οἰκονομία τείνει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παράγοντος «ζήτησις» εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν. Λαμβάνουσα ὡς δεδομένον τὰς σημερινὰς συνηθείας τῆς καταναλώσεως τῶν ἀτόμων καὶ τὴν γενικῶς ἐπικρατοῦσαν ἀντίληψιν δι' ἓνα ἐπίπεδον ζωῆς (standard of life) ἄρμόζον εἰς τὸν σημερινὸν πολιτισμόν, θὰ καθώριζε ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης ἓνα ἐλάχιστον ὅριον πραγματικῆς ζητήσεως, διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ὁποίου θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο ὅλαι αἱ παραγωγικαὶ δυνάμεις τῆς χώρας. Κατόπιν θὰ ἐξητάζετο ἡ δυνατότης τῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς συμφώνως μὲ τὴν βιομηχανικὴν δυναμικότητα τῆς στιγμῆς, ἡ δὲ ἀνύψωσις αὕτη θὰ ἐγίνετο διὰ μιᾶς πληρεστέρας χρησιμοποίησεως τῆς παραγωγικῆς ἱκανότητος.

Ἡ κοινωνικὴ—προοδευτικὴ οἰκονομία θίγει τὸ ζήτημα τῶν τιμῶν, ὅταν ζητεῖ τὴν ἀποκατάστασιν μιᾶς ἰσορροπίας μεταξὺ παραγωγῆς καὶ διανομῆς. Χωρὶς νὰ ζητῇ νὰ σταθεροποιήσῃ τὰς τιμὰς, ὁ κεντρικὸς ὀργανισμὸς θὰ ὑποδεικνύῃ σταθερῶς εἰς τὴν βιομηχανίαν τὴν ἀνάγκην τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν πρὸς τοῦτο χρησιμοποίησιν ὁλοκλήρου τῆς παραγωγικῆς δυναμικότητος τῆς χώρας, διατηρῶν τὰς τιμὰς εἰς τὸ πλεόν χαμηλὸν ἐπίπεδον, τὸ ὁποῖον θὰ ἡδύνατο νὰ γίνῃ κατὰ τρόπον ἀφίνοντα ἓνα λογικὸν κέρδος διὰ τὸν παραγωγόν. Ὁ κεντρικὸς ὀργανισμὸς θὰ ἡδύνατο νὰ ἐξετάζῃ τὰ διάφορα στοιχεῖα τῶν τιμῶν, ἵνα βεβαιοῦται ἂν αὗται εἶναι δίκαιαι καὶ ἀντιπροσωπεύουν τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας ἡ ὁλότης δικαιούται νὰ ἀπαιτῇ. Εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐγίνετο φανερόν, ὅτι αἱ τάδε τιμαὶ εἶναι ὑπερβολικαὶ ἢ ἀκατάλληλοι διὰ τὰ εἰσοδήματα τῶν καταναλωτῶν,

1. Ἡ ἀνισορροπία αὕτη, λέγουσιν, εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας δυσχερείας τῆς σήμερον. Ἡ ὑπερβολικὴ ἀποταμίευσις ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι μία μεγάλη μερὶς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος διοχετεύεται εἰς μικρὰς ομάδας ἀτόμων ὑπὸ μορφήν εἰσοδημάτων (rentes), κερδῶν καὶ ὑψηλῶν μισθῶν, οὕτως ὥστε ὑπάρχει δυσαναλογία, δυσαρμονία, μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν ὑπὸ μορφήν κεφαλαίου καὶ τῶν προϊόντων τῆς καταναλώσεως, δυσαναλογία ἣτις σταματᾷ τὴν βιομηχανικὴν πρόοδον. Ἐνα ἀνάλογον φαινόμενον δημιουργεῖται καὶ ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν ἡμερομισθίων, τοῦ ὁποίου αἱ ἀνισότητες εἶναι μεγάλαι, ὅταν πρόκειται περὶ ἐμπείρων ἢ μὴ ἐργατῶν. Πάντως εἶναι λίαν ἀμφίβολον ἂν αἱ ἀνισότητες αὗται δύνανται νὰ διορθωθοῦν εἰς μίαν διευθυνομένην οἰκονομίαν, πλὴν τῆς σοβιετικῆς καὶ ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις.

ἡ κεντρικὴ ἀρχὴ θὰ ἐπενέβαινε. Οὕτω, ναὶ μὲν οἱ παραγωγοὶ θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ὀρίσουν τὰς τιμὰς, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐρεῦνης των ὑπὸ τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς τῆς οἰκονομίας καὶ ὁλόκληρος ἡ βιομηχανία θὰ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ συμμορφωθῇ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐνὸς δικαίου καὶ λογικοῦ κέρδους.¹ Οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς κοινωνικῆς προοδευτικῆς οἰκονομίας, ἀποβλέποντες εἰς τὴν προσαρμογὴν τῆς παραγωγικῆς ἱκανότητος πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τῆς κατανάλωσews καὶ τὴν ἀποφυγὴν τῆς ὑπερβολικότητος αὐτῆς τῆς παραγωγικῆς ἱκανότητος, ὅχι μόνον εἰς ὠρισμένους κλάδους τῆς βιομηχανίας ἀλλὰ εἰς τὸ σύνολον τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος, νομίζουν ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον νὰ κατευθύνουν λελογισμένως τὸ κεφάλαιον. Ὅσον διὰ τὴν νομισματικὴν ἢ οἰκονομικὴν πολιτικὴν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν δὲν ἀποφαίνονται σαφῶς. Θὰ ἡδύνατο ὅμως κανεῖς νὰ φαντασθῇ ἓνα ὄργανον διευθυνομένης οἰκονομίας, τὸ ὁποῖον λαμβάνον ὑπ' ὄψει τοῦ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων, θὰ ὑπεδείκνυνεν εἰς τὸ Κράτος τὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως κάποιας ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς παραγωγικῆς ἱκανότητος, χάρις εἰς τὴν δύναμιν μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο περιβεβλημένον. Ἡ δύναμις αὕτη θὰ συνίστατο εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν μεθόδων χρηματοδοτήσεως καὶ εἰς τὴν ἄρνησιν ἢ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἐκδόσεως νέων κεφαλαίων.

Ἡ κοινωνικὴ—προοδευτικὴ οἰκονομία ἔχει κυρίως ἐθνικὸν χαρακτήρα ἢ δὲ κατεύθυνσις καὶ αἱ μέθοδοι αὐτῆς στηρίζονται εἰς τὴν κυβερνητικὴν ἐξουσίαν. Οἱ διευθύνοντες αὐτὴν τὴν οἰκονομίαν θὰ συνειργάζοντο μὲ τοὺς ἀντιπροσωπεύοντας τὰς ἐργατικὰς τάξεις εἰς τὴν κατάστρωσιν καὶ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν προγραμμάτων.

Ἡ τετάρτη αὕτη μορφή τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας ὁμοιάζει εἰς ὠρισμένα σημεῖα μὲ μίαν ἄλλην μορφήν, τὴν ὁποίαν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν: τὴν φασιστικὴν οἰκονομίαν. Ἡ φασιστικὴ οἰκονομία στηρίζεται ἐπὶ τοῦ συστήματος τῶν σωματείων τῶν ἐργατῶν, τὰ σωματεῖα δὲ αὐτὰ εἶναι ἐπισήμως ὁλοκληρωμένα ἐντὸς τοῦ Κράτους καὶ ἔχουν ὑποχρεωτικὸν χαρακτήρα. Τὸ Κράτος λαμβάνει τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα κρίνει κατάλληλα διὰ τὴν αὔξησιν τῆς κατανα-

1. Ὁ τύπος αὐτὸς τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας πλησιάζει πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς «κοινωνικῆς τιμῆς» καὶ προϋποθέτει τὴν ὑπαρξιν ὁλοκλήρου σειρᾶς διαφορῶν κερδῶν δι' ὑπηρεσίας πρὸς τὴν ὁλότητα. Προϋποθέτει ἐπίσης εἰδικὰς ἀμοιβὰς εἰς τοὺς ἐργοδότας, εἰς τοὺς εἰδικοὺς τῆς ἐπιστημονικῆς ὁργανώσεως, εἰς τοὺς ἐργάτας, διδομένας εἰς ἀντάλλαγμα ἐνὸς συνεχοῦς περιορισμοῦ τοῦ κόστους παραγωγῆς καὶ τῶν τιμῶν πωλήσεως.

λωτικῆς δυνάμεως τῶν μαζῶν καὶ δύναται νὰ ἐπιδρῷ ἐπὶ τῆς κατανομῆς τῶν εἰσοδημάτων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ φασιστικὴ οἰκονομία κατέχει τὰ γνωρίσματα τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας, ἄνευ ὅμως σαφῶν χαρακτηριστικῶν. Χωρὶς νὰ μεταβάλλῃ *de jure* τὸ σύστημα τῆς ιδιοκτησίας, δύναται νὰ ἐπιδρῷ ἀποτελεσματικῶς ἐπὶ τῆς ιδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ διὰ τῆς κρατικῆς ἐξουσίας νὰ ἀναγκάζῃ τοὺς ἐργαζομένους καὶ τοὺς ἐργοδότας νὰ ἀκολουθοῦν τὴν οἰκονομικὴν κατεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν ὑπαγορεύει τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους. Εἶναι ὑπὸ μίαν αὐστηροτέραν μορφήν καὶ μὲ αὐταρχικὸν χαρακτήρα ὁ τύπος τῆς συνεταιριστικῆς οἰκονομίας, ὅστις ἐφαρμόζεται ἐν Γερμανίᾳ. Δι' ἐνὸς ιδιοτύπου μίγματος μὲ τὸν σοσιαλισμόν, ἡ φασιστικὴ οἰκονομία διατηρεῖ τὸ σύστημα τῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας, ἀλλὰ τοῦ ἐπιφέρει τόσους περιορισμούς, ὥστε νὰ δύναται νὰ κατευθύνῃ τὴν γενικὴν οἰκονομίαν τοῦ Κράτους ὅπως αὕτῃ νομίζει συμφερώτερον.

Ἐὰν ἤθελε κανεὶς νὰ ἐμβαθύνῃ περισσότερον, θὰ ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ καὶ ἄλλας μορφὰς διευθυνομένης οἰκονομίας ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλαι μὲν ὁμοιάζουν μὲ τὸν τύπον ὅστις ἐφαρμόζεται ἐν Γερμανίᾳ, ἄλλαι δὲ μὲ ἐκείνον, ὅστις ὑποστηρίζεται κυρίως εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας. Ὅλαι ὅμως αἱ μορφαὶ τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας προσανατολίζονται κυρίως γύρω εἰς δύο σημεῖα: τὸν συγκεντρωτικὸν τύπον καὶ τὸν ἐλεύθερον τύπον. Εἰς τὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας, ἕνας λόγος ἐχθρότητος ὠρισμένου ἀριθμοῦ βιομηχάνων ἐναντίον τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας εἶναι διότι ἡ ἡ ἰδέα τῆς διευθύνσεως προσκρούει εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ ἀμερικανικοῦ ἀτομισμού, ἢ διότι ἡ ἰδέα αὕτῃ ὑπενθυμίζει τὴν σοβιετικὴν πειθαρχίαν. Διὰ τοῦτο οἱ περισσότεροι τείνουν νὰ συνταχθοῦν μὲ τὰς ἀνωτέρω περιγραφείσας μορφὰς τῆς ιδιωτικῆς καὶ ἐκουσίως διευθυνομένης οἰκονομίας ἢ τῆς κοινωνικῆς-προοδευτικῆς διευθυνομένης οἰκονομίας, αἱ ὁποῖαι συμβιβάζονται μὲ τὰς βασικὰς οἰκονομικὰς καὶ νομικὰς συνθήκας τῶν νεωτέρων βιομηχανικῶν χωρῶν· κατὰ συνέπειαν δύναται νὰ ἐφαρμοσθοῦν χωρὶς νὰ ἀνατρέψουν τὰς βάσεις αὐτῶν.

Καὶ ἀφοῦ ὁ λόγος περὶ ἐφαρμογῆς, ἃς ἐξετάσωμεν ὀλίγον τὴν πραγματικότητα. Ἐκτὸς τῆς σοβιετικῆς καὶ τῆς φασιστικῆς οἰκονομίας ὑπάρχουν σήμερον μερικαὶ ἐφαρμογαὶ ἢ στοιχεῖα τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας;

*
* *

Τὰ πρῶτα στοιχεῖα αὐτῆς εἶναι ἀσφαλῶς αἱ διεθνεῖς συνεννοήσεις τῶν βιομηχάνων, τὰ καρτέλ καὶ τὰ τράστ. Ἡ ἀποτυχία πολλῶν

ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ πράξει ¹ δὲν δύναται νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς καταδικαστικὰ συμπεράσματα, διότι τὸ μέγα πρόβλημα συνίσταται εἰς τὸ πῶς θὰ διορθώσουν αἱ κυβερνήσεις εἴτε διὰ τοῦ ἐλέγχου, εἴτε διὰ τῆς συμμετοχῆς των, εἴτε διὰ τοῦ δικαιώματος τῆς χειραγωγήσεώς των νὰ τὰς κατευθύνουν καὶ νὰ τὰς προσανατολίσουν πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας, τῶν ὁποίων εἰς ἐκ τῶν κυριωτέρων εἶναι ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν τῶν καναναλωτῶν, ἥτοι ἡ αὔξεις τῆς καταναλωτικῆς των δυνάμεως. Εἰς τὰ περισσότερα, ἐὰν ὅχι εἰς ὅλα τῶν σημερινῶν κρατῶν, ὑπάρχουν ὠρισμένοι ἐκδηλώσεις καὶ πολλὰ μέτρα τείνοντα ἀναμφισβητήτως εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς οἰκονομίας, παρ' αὐτῶν δὲ τὸ ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξον μιᾶς διευθυνομένης οἰκονομίας ἐκτὸς τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ πλαισίου. Εἰς ὅλην τὴν μεταπολεμικὴν οἰκονομίαν σημειοῦται μία αὔξουσα δυσπιστία πρὸς τὸ δόγμα τοῦ *laissez-faire*, δυσπιστία εἴτε λόγῳ τῶν οἰκονομικῶν πειραμάτων τοῦ πολέμου εἴτε λόγῳ τοῦ ὀγκωμένου προστατευτισμοῦ. Ὁλόκληρος ἡ σύγχρονος οἰκονομικὴ ζωὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν τάσιν πρὸς ἐπέμβασιν, πρὸς διοργάνωσιν. Ἡ σημασία τῶν βιομηχανικῶν συγχωνεύσεων καὶ συγκεντρώσεων καὶ τῶν διεθνῶν συνεννοήσεων εἶναι μεγάλη ἀπὸ ἀπόψεως σταθερότητος τῆς οἰκονομίας, σήμερον δὲ ἡ διαμάχη δὲν εἶναι τόσον μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τῆς φιλελευθέρου σχολῆς καὶ τοῦ παρεμβατισμοῦ ὅσον μεταξὺ μιᾶς οἰκονομίας ὀργανωμένης διὰ τὸ κέρδος καὶ μιᾶς οἰκονομίας ὀργανωμένης διὰ τὴν ἀπόδοσιν ². Ἡ παραγωγὴ εἶναι σήμερον ὀργανωμένη πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῆς συμφέρον, διὰ τὴν σταθερότητα καὶ κανονικότητα αὐτῆς, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι τελικῶς τὸ συμφέρον της συμπίπτει μὲ τὸ συμφέρον τοῦ καταναλωτοῦ. Ἀπέναντι αὐτῆς ὑπάρχει ἡ σκέψις τῆς ὀργανώσεως τῆς παραγωγῆς διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ καταναλωτοῦ καὶ ὅχι διὰ τὸ κέρδος, αὕτη δὲ ἡ σκέψις ὠδήγησε εἰς τὴν ἐπινόησιν τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ μεγάλου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν ἔγιναν μεγάλαι προσπάθειαι εἰς διαφόρους χώρας πρὸς διοργάνωσιν, ἐντὸς τοῦ ἐθνικοῦ πλαισίου, πολλῶν κλάδων τῆς παραγωγῆς, πρὸς ἐκτέλεσιν δημοσίων ἔργων μὲ σκοπὸν τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ρυθμοῦ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς καταναλώσεως. Ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας ³, ἃς λάβωμεν ὡς

1. Ἴδε προμνησθὲν ἄρθρον P. Pic : Les déboires de l'économie dirigée.

2. Henri de Man : Profit ou rendement? in «Revue Economique Internationale», Décembre 1931.

3. Ὀργανισμοὺς τείνοντας πρὸς μίαν διευθυνομένην οἰκονομίαν εἰς τὰς Ἑνω-

παράδειγμα τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἡ ἐπέμβασις τοῦ Κράτους καὶ ἡ τάσις πρὸς τὴν διευθυνομένην οἰκονομίαν ἔχει λάβει τὰς μεγαλυτέρας διαστάσεις ¹. Ἡ συνεταιριστικὴ οἰκονομία τῆς Γερμανίας χαρακτηρίζεται, ὡς εἴπομεν, ἀπὸ τὴν ἐπέμβασιν καὶ τὴν συμμετοχὴν τοῦ Κράτους εἰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις. Ἡ ἐπέμβασις αὕτῃ γίνεται ὑπὸ τὴν μορφήν μιᾶς ἐταιρείας holding (Dachgesellschaft), τῆς ὁποίας τὰς μετοχὰς κατέχει τὸ Κράτος. Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τῶν ἐταιρειῶν τούτων διορίζεται ὑπὸ τοῦ Κράτους, χωρὶς ὅμως οὐδέναν κοινοβουλευτικὸν ἔλεγχον, τὰ δὲ εἰσοδήματα τῶν ἐπιχειρήσεων ποὺ ἀποδίδουν χρησιμεύουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ νὰ ὑποστηρίζουν τὰς ἀσθενεῖς ἐπιχειρήσεις ἢ εἰς τὴν συμμετοχὴν τοῦ Κράτους εἰς νέας ἐπιχειρήσεις. Ὁ ἔλεγχος διενεργεῖται ὑπὸ πιστωτικῶν ἐταιρειῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ holding, οὕτως ὥστε τὸ διοικητικὸν συμβούλιον δύναται νὰ δημοσιεύῃ ὅ,τι νομίζει καλόν. Διὰ νὰ λάβῃ κανεὶς μίαν ἰδέαν τοῦ μεγέθους τῆς ἐπεμβάσεως τῶν γερμανικῶν Κρατῶν ἐπὶ τῆς βιομηχανίας, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι τὰ τρία holdings τοῦ Ράιχ, τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Σαξωνίας συμμετέχουν εἰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις δι' ἓνα καὶ πλέον δισεκατομμύριον μάρκων ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου. Τὰ νομοθετικὰ διατάγματα τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως, κυρίως τοῦ ἔτους 1931, ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὰς προσπάθειάς πρὸς ρύθμισιν τῆς οἰκονομίας, καθὼς καὶ ἡ κοινὴ διοίκησις τῆς μεγάλης βιομηχανίας, ὅπως τὸ ἐθνικὸν Συμβούλιον τῆς ποτάσης ἢ τὸ ἐθνικὸν Συμβούλιον τοῦ γαιάνθρακος.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ δεκαετίας καὶ πλέον βαδίζουν πρὸς τὴν κα-

μένης Πολιτείας ἔχομεν μέχρι σήμερον τοὺς ἑξῆς: Interstate Commerce Commission, Federal Power Commission, Federal Farm Board, Federal Stabilization Board, Bureau of Standards καὶ Reconstruction Finance Corporation.

1. Ἐὰν ἤθελε κανεὶς νὰ ἀντιληφθῇ ἐποκριβῶς τὴν ἑκτασιν τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Κράτους εἰς τὴν γερμανικὴν οἰκονομίαν, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξετάσῃ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς γεωργίας ἕνα πρὸς ἕνα. Αἱ σπουδαιότεραι περιπτώσεις αὐτῆς τῆς ἐπεμβάσεως εἶναι αἱ ἑξῆς: Τὸ Κράτος ἔχει εἰς χεῖρας του 60 ο)ο τῆς παραγωγῆς ἡλεκτρικῆς ἐνεργείας διανομῆς, πλήν ἐκείνης ἣτις παράγεται εἰς τὰ ἐργοστάσια διὰ τὰς ἀνάγκας των· τὸ μεγαλύτερον μέρος συμφερόντων εἰς τὰ ἐργοστάσια ἀζώτου, τὰ ναυπηγεῖα καὶ τὰς ἀτμοπλοϊκὰς ἐταιρείας· εἶναι κύριον τῆς ἐτησίας παραγωγῆς πετρελαίου, τοῦ ὁποίου ἡ παραγωγή ἀνέρχεται, χάρις εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν κοιτασμάτων τῆς Thüringen, εἰς 250.000 τόννους· ἔχει τὸ μονοπώλιον σχεδὸν εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς κριθῆς, τοῦ οἶνοπνεύματος καὶ τοῦ ἀραβοσίτου· ἐνδιαφέρεται διὰ μέγα μέρος τῆς παραγωγῆς χαλκοῦ, ἀλουμινίου καὶ μολύβδου. Ἀφίνομεν κατὰ μέρος τοὺς σιδηροδρόμους καὶ ὠρισμένα μονοπώλια, οἱ ὅποιοι θεωροῦνται ἐν Γερμανίᾳ ὡς δημόσια ὑπηρεσίαι.

τάργησιν τῆς ἰδιωτικῆς βιομηχανίας. Αἱ ἐταιρεῖαι συγχωνεύονται, τὸ μικρὸν ἐμπόριον ἐξαφανίζεται, ὅλοι αἱ ἐπιχειρήσεις συγκεντρώνονται εἰς χεῖρας τῶν ὀλίγων ἐνῶ ὁμιλοῦν ἐπὶ πλέον καὶ πλέον περὶ ἐλέγχου τῆς βιομηχανίας, περὶ «ἐθνικοποιήσεως». Ἡ ἀδιαφορία τῶν ἄγγλων διὰ τὰς ἀρχὰς (principes) διευκολύνει μὲν τοὺς καταπολεμοῦντας τὸν κεφαλαιοκρατισμὸν, ἀλλὰ ἐπιτρέπει εἰς τὰς κυβερνήσεις νὰ ἐφαρμόζουν λύσεις χωρὶς νὰ ἀσχολοῦνται μὲ θεωρητικὰς συζητήσεις. Τὸ Κράτος ἐν Ἀγγλίᾳ δὲν τείνει οὐδόλως νὰ συμμετέχῃ τῶν ἐπιχειρήσεων, ὅπως εἰς τὴν Γερμανίαν, ἀλλὰ ἀπλῶς εἰς τὸν ἔλεγχον, εἰς τὴν δόσιν κατευθύνσεων καὶ τὴν ἐπίβλεψιν. Αὐτὸς ὁ ἔλεγχος θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ δι' ἐνὸς κεντρικοῦ ὀργανισμοῦ, ὅστις ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ μετεβάλλετο εἰς ἓνα εἶδος μεγάλου ὑπουργείου. Τὸ ὑπουργεῖον αὐτὸ θὰ ἴδρυε τόσα συμβούλια, ὅσα καὶ αἱ βιομηχανίαι πρὸς ποδηγέτησιν ¹. Σήμερον ὑπάρχουν ἰδρύματα τὰ ὅποια χρησιμεύουν πρὸς βοήθειαν τῶν βιομηχανιῶν, ὅπως ἡ Banker's Industrial Development Company ἢ ἡ Security Management Trust ἢ ποὺ κατευθύνουν τὴν κίνησιν, ὅπως τὸ Central Electricity Board καὶ τὸ Empire Marketing Board. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου αἱ ἀρχαὶ τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας ἔχουν ἤδη ἐπικρατήσει εἶναι τὸ νόμισματικὸν καὶ ἐν μέρει τὸ πιστωτικὸν πεδίον. Εἶναι γνωστὴ ἡ πολιτικὴ, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον, ὑποστηριζομένη εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς αὐτῆς ἀπὸ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. ² Αἱ συμφωνίαι τῆς Ὀττάβας ἀποτελοῦν ἐπίσης ἓνα πλῆγμα εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς φιλελευθέρως σχολῆς.

1. G. D. H. Cole : The Next Ten Years in British Social and Economic Policy, London 1932.

2. «Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Μεγάλης Βρετανίας δὲν εἶναι διατεθειμέναι νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐξαρτοῦν τὰ μέσα πληρωμῶν ἀπὸ τὴν διαθέσιμον ποσότητα ἐνὸς μόνου στοιχείου, τοῦ χρυσοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ κερδοσκοπία εἶναι εὐκόλος καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία δύναται νὰ αὐξάνεται ἢ νὰ ἐλαττοῦται ἀπὸ ἐσωτερικοὺς παράγοντας διὰ πολιτικούς ἢ ἄλλους λόγους». London Chamber of Commerce Journal, February 1932.

Πολλοὶ νομίζουν ὅτι ἡ ἰδέα τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας ἀντιτίθεται πρὸς τὴν διατήρησιν τοῦ συστήματος τοῦ χρυσοῦ κανόνος. Νομίζομεν ὅτι μία ὁργάνωσις τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας ἀπαιτεῖ μίαν παγκόσμιον οἰκονομικὴν μονάδα. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἴδου τί ἔλεγεν εἰς τὸν ἐτήσιον λόγον τοῦ πρὸς τοὺς μετόχους ὁ πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Midland Bank κ. Mc Kenna, τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου 1932 : «ἂν καὶ τὸ διευθυνόμενον νόμισμα δὲν ἐξαρτᾶται ἐντελῶς ἀπὸ τὴν κατοχὴν χρυσοῦ, εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸν παγκόσμιον χρυσοῦν κανόνα δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ κατὰ τὸν καλλίτερον τρόπον».

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ ψήφισις ἑνὸς σχεδίου οἰκονομικοῦ ἐξοπλισμοῦ (plan d'outillage national) ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος προεισαγωγῆς τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας τὰ δὲ οἰκονομικὰ Συμβούλια, τὰ ὁποῖα ἵδρυσαν ὅλοι σχεδὸν αἱ χῶραι τῆς Εὐρώπης, εἶναι ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ ἐκπηδήσουν αἱ βάσεις μιᾶς ρυθμιζομένης οἰκονομίας εἰς τὸ ἐθνικὸν πεδίον κατὰ πρῶτον. Ἀλλὰ διὰ νὰ σταθῇ ἡ διευθυνομένη οἰκονομία εἰς τὸ ἐθνικὸν πεδίον χρειάζεται ὀργάνωσις τῆς οἰκονομίας καὶ εἰς τὸ διεθνὲς τοιοῦτον. Διότι, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι γνωρίζομεν τὰ ἀποθέματα τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τὰ ἐλέγχομεν, διακανονίζοντες τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ πωληθοῦν δι' ἑνὸς ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ, πρέπει νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι δὲν θὰ ἔλθῃ ἓνα ἄλλο κράτος νὰ ἀνατρέψῃ τὸ πᾶν διὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν ἰδικῶν του ἐμπορευμάτων εἰς καλλιτέρας τιμὰς. Ὅταν ὑπάρχῃ ἔλεγχος καὶ διευθυνομένη οἰκονομία εἰς τὸν σῖτον π.χ. ἡ ἀκόμη καὶ εἰς τὸ νόμισμα, εἰς τὸν χρυσόν, ἐὰν τὸ ἥμισυ τοῦ κόσμου υἱοθετήσῃ τὴν διευθυνομένην οἰκονομίαν καὶ τὸ ἄλλο ἥμισυ μένῃ ἐλεύθερον, αἱ δυστυχίαι, αἱ ὁποῖαι θὰ προκύψουν εἶναι πολὺ μεγαλύτεραι ἀπὸ ἐκείνας ποῦ προκύπτουν ὅταν δὲν ὑπάρχῃ οὐδεὶς ἔλεγχος.¹ Ἡ ἰσορροπία τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν Κρατῶν ἐγείρει ἐν τῇ πραγματικότητι ἅπειρα προβλήματα διεθνoῦς φύσεως: ἐμπορικαὶ πολιτικάί, θέσις τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου εἰς τὴν ὀργανωμένην οἰκονομίαν, μέτρα διὰ τῶν ὁποίων θὰ διευκολύνοντο αἱ μεταναστεύσεις τῶν κεφαλαίων κλπ.

* *

Ποῖα συμπεράσματα ἐξάγονται ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπισκόπησιν τῆς ὀργανωμένης οἰκονομίας; εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ ἀποφανθῇ κανεὶς δι' ἓνα τόσον ἐξόχως πολύπλοκον πρόβλημα. Ἐπὶ πλέον κάθε ἀλήθεια ἔχει πολλὰς ὁψεις, ἔστω καὶ ἡ ἀπλὴ ἀλήθεια· ἀλλὰ ἡ πολὺπλοκος ἀλήθεια τῶν ἡμερῶν μας ἔχει τόσον πολλὰς ὁψεις ὥστε τὰ πράγματα χρειάζονται πολλὰς μεθόδους ἀναλύσεως καὶ διαφόρους τρόπους τοῦ σκέπτεσθαι πρὶν κατορθώσῃ κανεὶς νὰ ἐπιτύχῃ καὶ μίαν ἀπλὴν προσέγγισιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Πάντως ἡ καλλιτέρα μέθοδος πρὸς προσέγγισιν τῆς ἀληθείας εἶναι νὰ ἐξετάζῃ τις τὰ πράγματα ὅπως παρουσιάζονται καὶ ὅχι ὅπως θὰ ἔπρεπε νὰ παρουσιάζωνται ἢ δὲ πραγματικότης σήμερον νομίζομεν ὅτι παρουσιάζεται ὡς ἐξῆς: ἔχομεν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος μίαν κοι-

1. Sir Josiah Stamp: Control or Rate in Economic Affairs εἰς «Proceedings of the Academy of Political Science», May 1932.

νωνικήν πολιτικήν, ἡ ὁποία ζητεῖ καὶ τείνει νὰ καθορίσῃ ὠρισμένους κανόνες καὶ ἐγγυήσεις διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ κράτους. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος μίαν οἰκονομικὴν πολιτικήν ἀποτελουμένην ἀπὸ ἐπεμβάσεις, χωρὶς πρόγραμμα καὶ γενικὰς ιδέας. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος μίαν πολιτικήν, ἡ ὁποία ζητεῖ μὲ μίαν ἐπίμονον μεθοδικότητα, μὲ ἀπαιτητικότητα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μίαν πολιτικήν ἡ ὁποία παραχωρεῖ χωρὶς μέθοδον ἢ ἀντίσταται. Δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ ξεχωρίσωμεν τὴν οἰκονομικὴν πολιτικήν ἀπὸ τὴν κοινωνικήν. Ὁ ἀπόλυτος οἰκονομικὸς φιλελευθερισμὸς εἶναι μακρὰν τῆς σημερινῆς ζωῆς. Ἡ οἰκονομικὴ ἐλευθερία ὠδήγησε πολλάκις εἰς ἐκμεταλλεύσεις. Μένει λοιπὸν νὰ ἴδωμεν πῶς πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν, πῶς νὰ κάμωμεν ὥστε νὰ μὴν ἀντικαταστήσωμεν τὸ πολύτιμον κίνητρον τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ κράτους. Βεβαίως ἡ ἐπέμβασις αὕτη εἰς πολλὰς περιστάσεις ἀπεδείχθη πολύτιμος, εἰς ἄλλας ὅμως ὀλεθρία. Πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν κατὰ τρόπον ἀπομακρύνοντα τὸ κυριώτερον ἐπιχείρημα τῶν ἀντιτιθεμένων εἰς τὴν διευθυνομένην οἰκονομίαν. Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ εἶναι, ὅτι ναὶ μὲν αἱ δημόσιαι ἀρχαὶ εὐρίσκονται σχεδὸν πάντοτε εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἐξ ἴσου ἱκανῶν μὲ τοὺς διευθύνοντας τὰς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις· ἀλλὰ αἱ τελευταῖαι αὗται ἔχουν τὸ προτέρημα ὅτι ἐξ αὐτῶν προοδεύουν μόνον ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι εὐτυχοῦν, κατὰ συνέπειαν ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἐξυπηρετοῦν περισσότερον τὴν χώραν.

Εἶναι φυσικὸν τὸ Κράτος νὰ ἐπισύρῃ τὰς ὑποψίας· διότι ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ μίαν κυβέρνησιν, ἣτις ἔχει τὴν ἐμπιστοσύνην μιᾶς μάζης τῶν ἐκλογέων. Ἀλλὰ πρὸς κατάκτησιν τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτῆς χρειάζεται νὰ σκορπισθοῦν ὑποσχέσεις εἰς πλῆθος ἰδιωτικῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα εἶναι μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὸ γενικὸν συμφέρον. Κατὰ συνέπειαν εἴμεθα ἐναντίον ἐκείνης τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας, ἣτις ἐκθειάζει τὴν ἀδιάκοπον ἐπέμβασιν τοῦ Κράτους καὶ θέλει νὰ διακανονίξῃ τὸ ἐπίπεδον τῶν συναλλαγῶν διὰ καταναγκασμοῦ. Νομίζομεν ὅτι εἶναι προτιμητέα ἐκείνη, ἡ ὁποία θέλει νὰ ὀργανώσῃ τὴν παραγωγὴν διὰ συνεννοήσεων μεταξὺ τῶν παραγωγῶν ἢ καὶ μεταξὺ τῶν παραγωγῶν καὶ τῶν καταναλωτῶν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ καταλήξῃ μία τοιαύτη διευθυνομένη οἰκονομία εἰς τὸν προστατευτισμὸν καὶ διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν σημερινὴν οἰκονομικὴν ἀναρχίαν, χρειάζεται ἡ διεθνὴς συνεννόησις.

Ἡ διευθέτησις τῆς σημερινῆς χαώδους καταστάσεως καὶ ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ὀργάνωσις διὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ ἀπαιτεῖ ἓνα μέσον συναλλαγῶν καὶ συσσωρεύσεως κεφαλαίου στα-

θερὸν καὶ μὴ ὑποκείμενον εἰς φθοράν. Τὸ μέτρον τῶν ἀξιῶν τοῦ αἰῶνος μας δὲν εἶναι δυστυχῶς προφυλαγμένον ἀπὸ διαρκεῖς καὶ βιαιάς διακυμάνσεις. Κατὰ συνέπειαν, ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας εἶναι ἓνα διεθνὲς μέτρον τῶν ἀξιῶν.¹ Τὰ συμπεράσματα τῶν ἐμπειρογνωμόνων τῆς προπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς παγκοσμίου διασκέψεως τοῦ Λονδίνου² ἀποφαίνονται ὅτι πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ κάθε προσπάθεια πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν εἶναι εἰς ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν διατήρησιν ἑνὸς διεθνοῦς νομισματικοῦ συστήματος. Τὸ πλαίσιον τῆς παρούσης μελέτης δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐξέτασιν τῶν δυνατοτήτων ἑνὸς διεθνοῦς νομίσματος. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δύναται νὰ λεχθῇ εἶναι ὅτι ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις τὸ διεθνὲς νόμισμα εἶναι δυνατόν, ἐὰν ἐπεκταθῶσιν ἡ δικαιοδοσία καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς Τραπεζῆς τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν. Εἰς τὸ οἰκονομικὸν πεδίον οἱ ἐμπειρογνώμονες τῆς παγκοσμίου διασκέψεως τοῦ Λονδίνου συνιστοῦν τὴν κατάργησιν τῶν ἀπαγορεύσεων καὶ περιορισμῶν τοῦ ἐμπορίου, καὶ τῶν συναλλαγμάτων. «Εἰς τὴν ἐπισφαλεῖ σφαῖραν τῶν διεθνῶν σχέσεων εἰς τὰ ζητήματα τοῦ νομίσματος καὶ τοῦ συναλλάγματος, καθὼς καὶ εἰς τὰς παγκοσμίους ἀγοράς, ἡ ἐλευθέρη διεθνὴς συνεργασία ὑπεχώρησε πρὸ πολυπλόκου καὶ ἐνοχλητικοῦ διακανονισμοῦ, ἔχοντος ὡς ἀντικείμενον τὴν σωτηρίαν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ἐὰν θέλῃ τις νὰ καταλήξῃ εἰς μίαν ἀποκατάστασιν πλήρη καὶ διαρκῆ, πρέπει νὰ λύσωμεν τὴν σημερινὴν διένεξιν μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν οἰκονομιῶν».

Αἱ γινῶμαι αὐταὶ τῶν ἐμπειρογνωμόνων ἔρχονται, παρὰ τὴν πρώτην ἐντύπωσιν, εἰς ἐνίσχυσιν τῶν ὑποστηριζόντων τὴν διευθυνομένην οἰκονομίαν. Διότι συνιστοῦν τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν κατάπαυσιν τοῦ οἰκονομικοῦ πολέμου, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁμιλοῦν καὶ διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς διεθνοῦς συνεργασίας καὶ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐθνικῶν ἐγωϊσμῶν. Ἡ ἐλευθερία συμβιβάζ-

1. Ἡ ἀποκατάστασις ἑνὸς διεθνοῦς νομισματικοῦ συστήματος σταθεροῦ εἶναι ἡ προσπάθεια τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ πραγματοποιήσῃ ἡ οἰκονομία τοῦ 20οῦ αἰῶνος «...τὸ πρῶτον καθῆκον τῆς οἰκονομίας (finance) εἶναι νὰ δώσῃ εἰς τὸ ὀργανωμένον Κράτος, εἰς τὸ διπλοῦν πλαίσιον τῆς ἐθνικῆς καὶ τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας, ἓνα νομισματικὸν σύστημα, τὸ ὅποιον νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τοὺς ὀργανωτάς τὴν κατάστρωσιν τῶν σχεδίων των ἄνευ τοῦ φόβου ὅτι αἱ διακυμάνσεις τῶν τιμῶν τῶν μὴ ριθμιζομένων, θὰ ἔρχωνται νὰ τὰ ἀνατρέπουν ὡς χαρτί-νους πύργους» Sir Basil Blackett in The Function of Finance in International Planning. World Planning Supplement to the «Week-End Review».

2. Ordre du jour annoté de la Commission d'experts chargée de préparer la Conférence Economique Mondiale. Genève 1933.

ζεταί πλήρως με τήν διευθυνομένην οἰκονομίαν, ἀρκεῖ ὑπὸ τὸν ὅρον ἐλευθερίας νὰ μὴ ὑπονοοῦμεν τήν ἀχαλίνωτον καὶ ἀναρχομένην ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν.

Ὁ ἔλεγχος τῆς ἐλευθερίας, ἰδοὺ τί χρειάζεται διὰ νὰ ἀποφύγη κανεῖς τὰς ὑπερβολὰς καὶ πρὸς τὸ ἐν μέρος καὶ πρὸς τὸ ἄλλο. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ἐποχὴ τῶν μηχανῶν, τοῦ ἡλεκτρισμοῦ καὶ τῆς προόδου εἰς ὅλα τὰ ἐπίπεδα κάμνει τὰς κρίσεις σοβαροτέρας ἀπὸ ἄλλοτε καὶ ἀπειλεῖ καταστροφάς, ἐὰν δὲν προσπαθῇσωμεν νὰ τὰς προλάβωμεν. Ἡ αὖξουσα οἰκονομικὴ ἀλληλεξάρτησις τοῦ κόσμου ἔχει ὡς ἀναπόφευκτον ἀποτέλεσμα, ὅτι αἱ οἰκονομικαὶ τάσεις μιᾶς χώρας μεταδίδονται ἀμέσως καὶ εἰς τὰς ἄλλας με συσσωρευομένην δύναμιν. Τὸ ὑψωθὲν ἐπίπεδον τῆς ζωῆς ἐπιτρέπει τὴν ἀποχὴν τῶν κατανάλω- τῶν διὰ περιόδους πολὺ μακροτέρας παρὰ πρότερον. Τὸ μέγα πρό- βλημα εἶναι, πῶς μεταξὺ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἀναρχίας τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς θὰ ἀποφύγωμεν τὰς ἀποτόμους οἰκονομικὰς διακυμάνσεις καὶ τὴν ἀρμονικωτέραν ἀνά- πτυξιν τῆς παραγωγῆς, προσηρμοσμένης πρὸς τὴν κατανάλωσιν. Ὁ ρόλος τοῦ χρήματος εἰς τὴν διεθνῇ διευθυνομένην οἰκονομίαν εἶναι ἀκριβῶς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν σχέσιν τῆς παραγωγῆς πρὸς τὴν κα- τανάλωσιν καὶ τὴν διανομὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, κατὰ τρόπον ὥστε τὸ μέγιστον τῆς λογικῆς ἀνθρώπι- νης ζητήσεως νὰ ἱκανοποιῇται εἰς τὴν τιμὴν τῆς ἐλαχίστης δυνατῆς ἀνθρώπινης προσπα- θείας. Ὅταν οἱ ἐμπειρογνώμονες τῆς παγκοσμίου διασκέψεως τοῦ Λονδίνου ὁμιλοῦν περὶ ἐπανόδου εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν, δὲν φαντάζονται ἀσφαλῶς ὅτι αὕτῃ ἡ ἐλευθερία δὲν πρέπει νὰ κα- θοδηγῇται ὅτι ἡ κατανάλωσις δὲν χρειάζεται ὀργάνωσιν καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ἀχαλίνωτον σύστημα τοῦ *laisser aller* καὶ τῆς σπατάλης δυνάμεων. Ἀπὸ τὴν πείραν τῶν τελευ- ταίων ἐτῶν ἀπεδείχθη ὅτι ἡ παραγωγή δὲν εἶναι ἐν τέλει πολὺ δύ- σκολον νὰ ὀργανωθῇ, ἐνῶ ἡ ὀργάνωσις τῆς καταναλώσεως ἀπεναν- τίας παρουσιάζει τεραστίαν δυσκολίαν. Ἡ ἐποχὴ τῆς μηχανῆς ¹

1. Εἶναι γνωστὴ ἡ προπαγάνδα ὠρισμένων κύκλων ὅπως περιορίσουν τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀνακαλύψεων καὶ γενικῶς πάσης μηχανικῆς ἐφευρέσεως. Συμ- φώνως με τὰς ἀντιλήψεις τοῦ γάλλου Bergerioux θὰ ἔπρεπε νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὰς τεχνικὰς προόδους, αἱ ὁποῖαι ἐπιτρέπουν τὴν αὖξιν τῆς παραγωγῆς δυσ- αναλόγως με τὴν πιθανότητα ἐξελίξεως τῆς καταναλώσεως. Πρὸς τοῦτο θὰ ὑπῆρχον Συμψηφιστικὰ γραφεῖα ἐθνικὰ καὶ διεθνῇ, εἰς τὰ ὁποῖα ὅλοι οἱ ἐφευρέ- ται θὰ παρέδιδον τὰς ἀνακαλύψεις των. Ὅλοι αἱ ἐφευρέσεις θὰ ἐπληρώνοντο ἀπὸ τὰ Συμψηφιστικὰ γραφεῖα, ἀλλὰ δὲν θὰ παρεδίδοντο εἰς τοὺς βιομηχά- νους παρὰ μόνον ἀναλόγως τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν τῆς τεχνικῆς καὶ κυ-

εἶναι κατὰ συνέπειαν συνδεδεμένη, διὰ τὴν μελλοντικὴν τῆς ἐξέλιξιν, μὲ τὴν διευθυνομένην οἰκονομίαν, ἣ ὁποία νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν δικαιοτέραν, τὴν καλλιτέραν ἰσορροπίαν μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως.

Δὲν νομίζομεν ὅτι αἱ κρατικαὶ ἐπιχειρήσεις ἢ αἱ χορηγήσεις πιστώσεων διὰ τὴν μετάγγισιν νέου αἵματος εἰς τὴν παγκόσμιον οἰκονομίαν ¹ εἶναι ἀποτελεσματικὰ μέτρα διὰ τὴν ἀνορθωσιν τοῦ κόσμου. Ὡρισμένοι χῶραι εἶχον τὴν ἰδέαν ὅτι ἀρκεῖ μία πιστωτικὴ πολιτικὴ πρὶν ἀκόμῃ ἐξυγιανθῇ ἡ κατάστασις, ἵνα ὑψωθοῦν αἱ τιμαὶ καὶ ἀνορθωθῇ ἡ οἰκονομία. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ διευθυνομένη οἰκονομία ἀπέτυχε. Παράδειγμα αἱ Ἑνωμέναι Πολιτεῖαι κατὰ τὸ 1931 ² Αἱ σημεριναὶ δυσχέρειαι δὲν προέρχονται τόσον ἐκ τοῦ ὅτι ἔπεσαν αἱ τιμαί, ἀλλὰ ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἔπεσαν ὅλαι. Πρῶται ὕλαι, βιομηχανικὰ προϊόντα, ἡμερομίσθια, μὲ μίαν λέξιν αἱ τιμαὶ τῆς παραγωγῆς, ἔπεισαν εἰς τὸ κατώτατον δυνατὸν ἐπίπεδον. Ἀλλὰ δὲν ἐπῆλθε πτώσις εἰς δύο σπουδαῖα σημεία, καὶ ἐδῶ ἔγκειται ἡ δυσκολία τῆς προσαρμογῆς, εἰς τοὺς κρατικούς προϋπολογισμούς καὶ εἰς τὰ χρέη. Ἐνώπιον τῶν δυσκολιῶν τῆς παγκοσμίου κρίσεως οἱ λαοὶ ἐπιβάλλουν εἰς τὰ Κράτη τὴν διευθυνομένην οἰκονομίαν ἀλλὰ μέχρι τῆς στιγμῆς, εἴτε ἐπρόκειτο περὶ τοῦ καφὲ τῆς Βραζιλίας, εἴτε περὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ σίτου εἴτε περὶ τῶν ἀπειραρίθμων περιορισμῶν τῆς κυκλοφορίας τῶν ἀγαθῶν, αἱ ἐπεμβάσεις τῶν κρατῶν εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς κρίσεως. Τοιοῦτοτρόπως ἓνα μέγα μέρος τῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα ἀποδίδονται εἰς τὸν κεφαλαιοκρατισμόν, ὀφείλονται εἰς τὸν κρατικὸν παρεμβατισμόν. Εὕρισκόμεθα πρὸ μιᾶς κακῶς διευθυνομένης οἰκονομίας, διότι τὸ πλῆθος δὲν θέλει νὰ ὑποβάλλεται εἰς οὐδεμίαν θυσίαν, διότι ἡ διευθυνομένη οἰκονομία

ρίως τῶν δυνατοτήτων τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς των, ἄνευ διαταραχῆς τῶν συνθηκῶν τῆς παραγωγῆς. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἀπεφεύγοντο αἱ ἀπότομοι ἀλλαγαί, αἵτινες δημιουργοῦν τὰς κρίσεις καὶ θὰ εἶχομεν μίαν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικῆς ἰκανότητος.

1. Βλ. ἐπὶ τούτου καθὼς καὶ γενικώτερον διὰ τὴν διευθυνομένην οἰκονομίαν κυρίως ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως εἰς A. Thomas : Rapport présenté à la Conférence Internationale du Travail, Fevrier 1932.

2. Ἡ αὐξησης τῶν τιμῶν εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας, μετὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1920-21, προῆλθε ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τῶν ἀρμοδίων οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν. Ἡ πολιτικὴ αὕτη ἀπέτυχε, καθὼς ἀπέτυχε καὶ ἡ τεχνητὴ ὕψωσις τῶν τιμῶν ὠρισμένων πρώτων ὑλῶν καὶ κυρίως τοῦ σίτου καὶ τοῦ βάμβακος. Εἶναι γνωστὸν τὸ πείραμα τοῦ Farm Board. Ὅσον διὰ τὴν Reconstruction Finance Corporation καὶ γενικῶς τὴν ρύθμισιν τῶν τιμῶν διὰ πιστώσεων βλ. Parker Willis : La Politique du Federal Reserve System pendant la crise εἰς «Revue Politique et Parlementaire» Avril 1932.

γίνεται μέχρι σήμερον ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν θιγομένων συμφερόντων καὶ ὅχι διὰ τὸ γενικὸν συμφέρον τοῦ Κράτους.

Ἡ μορφή, τὴν ὁποίαν θὰ λάβῃ ἡ διευθυνομένη οἰκονομία, εἶναι ζήτημα ἐξελίξεως. Ἄλλοι μὲν προτιμοῦν ἓνα μηχανισμόν τοῦ Κράτους ἰσχυρῶς συγκεντρωτικόν, ἄλλοι δὲ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ διευθυνομένη οἰκονομία θὰ ἐξασκηθῇ ἐντὸς τοῦ σημερινοῦ πλαισίου τοῦ οἰκονομικοῦ καθεστῶτος διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν νόμων καὶ τῶν συνηθειῶν τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ, τῆς ὁμαδικῆς διευθύνσεως τῆς βιομηχανίας παρ' ἐκείνων οἵτινες ἐκμετολλεύονται τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις, τοῦ συντονισμοῦ τῆς πολιτικῆς τῶν διαφόρων χωρῶν διὰ μέσου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ὁ Caillaux ἔδιδε τελευταίως τὴν ἐξῆς εἰκόνα μιᾶς διευθυνομένης οἰκονομίας εἰς τὸ ἐθνικὸν πεδίον: Ἀνάθεσις εἰς τὸ Κράτος τοῦ ρόλου τῆς διευθύνσεως τῆς οἰκονομίας. Ἀνόρθωσις τῆς δυνάμεως τοῦ Κράτους καὶ κατεύθυνσις τῶν πιστώσεων πρὸς τὰς ὑγιεῖς βιομηχανίας. Καταναγκασμὸς τῶν βιομηχανιῶν πρὸς συγκέντρωσιν καὶ συνεννόησιν ἵνα μὴ διασκορπίζωνται αἱ προσπάθειαι, εἰσάγωνται πρωῒμως αἱ τεχνικαὶ τελειοποιήσεις καὶ ἀποσβέννυνται αἱ ἐγκαταστάσεις κατὰ τρόπον βαρύνοντα τὴν παραγωγὴν μὲ ὑπέρογκον ὑπηρεσίαν κεφαλαίου. Πρόσκλησις τῶν ὁμάδων καὶ τῶν πιστωτικῶν ἰδρυμάτων ὅπως ὀργανώσουν τὴν οἰκονομικὴν πρόγνωσιν καὶ θέσουν τέλος εἰς τὴν σημερινὴν ἀναρχίαν τῆς παραγωγῆς.¹

Πάντως ἡ διευθυνομένη οἰκονομία εἶναι ἔργον μακρᾶς πνοῆς, ἡ δὲ λελογισμένη ἐπέμβασις τοῦ κράτους εἰς τὴν πολύπλοκον οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἀναπόφευκτος καὶ ἀπαραίτητος· ἀλλὰ δὲν θὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ, ἐὰν δὲν προέρχεται ἀπὸ ἓνα Κράτος ἰσχυρόν. Ἐδῶ τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα συναντᾷ τὸ πολιτικόν. Κατὰ βάθος ἡ διευθυνομένη οἰκονομία ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐκείνον πού τὴν διευθύνει καὶ ἀξίζει ὅ,τι ἀξίζει ἡ ἀποτυπουμενὴ κατεύθυνσις. Εἶναι ἀδύνατον νὰ μεταβάλλῃ κανεὶς τὸ οἰκονομικὸν σύστημα ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην. Προσπαθῶν ἔμως μὲ μίαν πολιτικὴν ὀργανωμένης οἰκονομίας τὴν βελτίωσίν του, τὴν λῆξιν τῆς σημερινῆς ἀναρχίας καὶ τὴν ἐπάνοδον εἰς μίαν περίοδον εὐτυχίας, δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ καὶ ὠρισμένους οἰκονομικοὺς νόμους, ἐναντίον τῶν ὁποίων εἶναι ἀδύνατον νὰ βαδίσῃ, ὠρισμένας οἰκονομικὰς δυνάμεις, ἐνώπιον τῶν ὁποίων αἱ πρόωροι φιλοδοξίαι εἶναι ἀνίσχυροι. *Nemo nature nisi parento imperat.*

Κωνσταντῖνος Π. Καρανίκας

1. Joseph Caillaux : «Le désarroi des hommes et des choses», conférence faite aux «Ambassadeurs» le 7 Janvier 1933.